

GYÖNGYÖSSY MÁRTON

CIKÉNYEK A KÖZÉPKORI ÉS A KORA ÚJKORI MAGYARORSZÁGON*

A Kelet-Mediterráneum vezető valutájának, a velencei dukátnak vagy *zecchino*-nak a finomsága bizonyosan rosszabb volt, mint a magyar aranyforinté. Finomságát 1269-ben határozta meg a velencei Nagy Tanács: ekkor 23 $\frac{1}{4}$ karátban (979,16%) állapította meg. A Nagy Tanács – látva a bizonytalanságot az első velencei dukátok megjelenésekor – deklarálta, hogy a velencei dukát finomsága legalább olyan jó, mint a firenzei forinté: „*tam bona et fina per aurum vel melior ut est florenus*”. Egy velencei márkából 72 darab dukátot vertek. A dukát átlagsúlya (törvényes középsúlya) 3,559 gramm volt. A velencei dukát súlyát – finomsága fenntartása mellett – többször is csökkentették, így a 15. század végén, majd 1519-ben és 1526-ban.¹

VELENCEI DUKÁTOK A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON

A középkori Magyarország területéről viszonylag csekély számban kerülnek elő velencei aranydukátok. Összesen 16 leletből 30+x példányt ismerünk (további három középkori dukátot ismerünk 16. és 17. századi leletekből). Az éremleletekből

kirajzolódó pénzfogalmi kép azonban megegyezik az írott forrásokból ismert gazdaságtörténeti folyamatokkal. Az alábbiakban ezen folyamatok tükrében a leletek elemzésére teszünk kísérletet.²

A 14. században Velence és Magyarország kereskedelmi kapcsolatai nem mondhatók túlzottan jelentősnek, különösen azért sem, mert Nagy Lajos hosszú éveken keresztül hadban állt a tengeri nagyhatalommal, hogy a Dalmácia feletti uralmat visszaszerezze, illetve Velence Adriai-tengeri hegemoniáját megtörje. Bár a tengermentéi területek újra magyar fennhatóság alá jutottak, Velence Adriai-tenger fölött gyakorolt előjogait és befolyását Nagy Lajos képtelen volt visszaszorítani. A több alkalommal fegyveres konfliktussá fajult politikai ellentétek érthetően nem kedveztek a kereskedelmi kapcsolatok újjáéledésének, még a békésebb időszakokban sem. 1358 után a magyar király gazdaságpolitikájának középpontjába Dalmácia került: a frissen megszerzett tartományt minden eszközzel igyekezett bekapcsolni a magyar kereskedelembe.³

Bár Luxemburgi Zsigmond eleinte elődei gazdaságpolitikáját folytatta Dalmácia vonatkozásában, konkrét adat a Velencével bonyolított kereskedelemre csak a királyi udvar velencei bevásárlásai kapcsán maradt fenn. Az 1411-ben Velence ellen kezdett háború és az ezzel együttjáró

* Néhány évvel ezelőtt Bencze Zoltán kért meg arra, hogy a Hadtörténeti Múzeum telkén, ásatás során előkerült velencei aranypénzeket határozzam meg. Ez jó alkalom volt a téma teljes körű feldolgozására, korábbi résztanulmányaim továbbgondolására és kiegészítésére. A megtisztelő felkérést ezúton is köszönöm. Gyűjtésemet számos közöletlen lelet adataival tudtam kiegészíteni Nagy Balázs (Baranya megye, Janus Pannonius Múzeum) és Varga Máté (Somogy megye, Rippl-Rónai Múzeum) segítségével. Mindkettőjüknek ezúton is köszönöm szíves szóbeli közléseiket

¹ A velencei dukátra vonatkozó adatokat a legutóbb alapos gazdaságtörténeti kitekintéssel Peter Spufford és Buza János foglalta össze: SPUFFORD 1988, 178., 268-269. (3. lábjegyzet), 407., BUZA 2001, 900. Peter Spufford középkori pénztörténeti művében a velencei dukát kétféle finomsági adatát adja meg: egy helyütt 23 $\frac{1}{4}$ karátos (178.) és az ennek megfelelő 0,979-es finomságot ír (178., valamint 407.), másutt (268-269., 3. lábjegyzet) viszont 99,7%-ot említ. A középkori velencei dukátok éremtani feldolgozása: CNI VII. Az olasz *zecchino* – és ezáltal a kora újkori magyar *cihány* – elnevezés az arab *sikka* „pénzverő forma” szóból származik: MNYTESZ I, 433.

² A középkori velencei dukátok Kárpát-medencei leletadatait Huszár Lajos gyűjtötte össze (HUSZÁR 1965, 668. 4. lábjegyzet). Huszár azonban ekkor még nem említette a visegrádi ásatásokon előkerült két dukátot, csak a Visegrád éremleleteiről írott cikkében (HUSZÁR 1966.). Hasonlóképpen hiányzik a Hans Petsser-féle lelet *zecchino*-ja és a szörényvári ásatások dukátja az összeállításból, sőt a gerencséri kincslelet négy velencei aranyát sem vette föl összefoglalásába. Ezek feltüntetése és elemzése mellett további – később előkerült – leletek adatait is összegyűjtöttem.

³ A korabeli velencei-magyar viszonyhoz általában: JÁSZAY 1990, 47-79. A velencei-magyar kereskedelmi kapcsolatok a 14. század második felében, különös tekintettel az ország belső területeire: TEKE 1979, 28-32. Nagy Lajos idejéből egyetlen konkrét adat van a Velencével való közvetlen kereskedelmi érintkezésre, 1347-ből, a királyi udvar számára történő vásárlás kapcsán: uo. 32.

kereskedelmi blokád aztán végleg lehetetlenné tette a gazdasági kapcsolatokat⁴, bár a blokád idején is vásároltak a királyi udvar számára Velencében. 1417-ben például arról értesülünk, hogy János budai ötvös és társai Bernardi Gáspár harmincadispán és Marioth Gallicus budai polgárok familiárisaitól, amikor ezek Borbála királyné megbízásából Velencébe mentek ékszerek vásárlása végett, a Balaton partjánál 1300 aranyforintot („*mille et trecentis florenis auri puri*”) raboltak el.⁵

A kereskedelmi blokád 1433-ig, a háború befejezéséig állt fenn. A háborúskodás ára magyar részről jelentős volt: Velence végérvényesen megszerezte Dalmáciát, igaz, ezután már súlyosabb politikai konfliktusra nem került sor a két állam között. A század második feléből több adatunk is van a Hunyadi-család velencei vásárlásaira: 1453-ban például Hunyadi János fia menyegzője alkalmából vásároltatott drága kelméket Velencében. Mátyás pedig Domenico di Pietro velencei ötvösnek tartozott 4100 dukáttal annak végrendelete szerint, míg felesége, Beatrix 1556 dukáttal. 1484-ben Giovanni de Cario velencei kereskedő adott el drágaköveket a magyar királynak. 1488-ban ugyanakkor Harber Mátyás vásárolt a városban Mátyás számára luxuscikkeket.⁶ A fel lendülő magyar állatkivitel egyik célállomása éppen Velence lett, és ez a kereskedelmi kapcsolatok bővülését hozhatta magával. Első konkrét adataink azonban viszonylag késeiek, éppen a már említett Harber Mátyás budai kereskedő hajtotta a király marháit eladásra Velencébe.⁷ A velencei dukát 15. század közepi magyarországi árfolyama is arról tanúskodik, hogy a honi pénzforgalomban a magyar aranyforinthez képest csekélyebb értékűnek tartották a velencei aranyakat, amelyek-

nek 2,17 – 4,76%-os diszázsioját mutatta ki pozsonyi adatok alapján Kováts Ferenc.⁸ Összességében megállapíthatjuk, hogy az ország belső területei és Velence között a gazdasági kapcsolatok a 15. század végéig nem tekinthetőek jelentősnek.

Magyarország délnyugati területei (Dalmácia és bizonyos tekintetben Szlavónia is), elsősorban a jelentősebb városok (Zágráb, Zengg) azonban végig szoros és gyümölcsöző kereskedelmi kapcsolatokat ápoltak a tengeri nagyhatalommal.⁹ Ennek fényében érthető, hogy a délvidéki területeken felbukkannak velencei pénzek, az írott forrásokban és az éremleletekben is. 1308-ban például Leonardo Veglia, Vinodole és Modrus grófja leányára velencei pénzeket hagy örökül.¹⁰ A Horvátország déli részében, *Jezerane*-ben talált éremlelet is ezt a pénzforgalmi képet erősíti meg: a kizárólag 14. századi velencei pénzekből álló lelet valamikor 1356/1361 táján kerülhetett a földre.¹¹

A Frangepán grófok kapcsolataikat különösen szorosra fonták Velencével, több alkalommal is kértek és kaptak kölcsönt, természetesen aranydukátokban.¹² A velencei pénzek használatára jócskán vannak 15. századi adataink Zágrábról és a környező területekről. 1461-ben Cillei Ulrik özvegyének egyik ügylete kapcsán említenek velencei aranypénzeket, 1462-ben hamis velencei pénzek bukkannak föl a zágrábi vásáron, 1485-ben pedig a zágrábi püspök a székesegyház építésére szánt összeg egy részét velencei pénzben utalja át.¹³

Az éremleletekből hasonló kép rajzolódik ki, mint az írott forrásokból: a velencei dukátok kevésbé jelentős, de azért teljesen el nem hanyagolható szerepe. Míg dalmát-horvát területen a velencei aranypénz meghatározó volt, már Szlavóniában, illetve a pécs-szerémi kamara területén forrásainkban ritkábban jelenik meg, így az or-

⁴ Luxemburgi Zsigmond és Velence viszonya: JÁSZAY 1990, 82-118. Zsigmond Velencével kapcsolatos kereskedelempolitikája, és az ország belső területeinek térségbe irányuló gazdasági kapcsolatai: TEKE 1979, 32-36., KUBINYI 1994, 4.

⁵ Borbála királyné valamennyi hatóságához (1417. május 17., Buda): BTO III/2, 12-13. (Nr. 694.), ZSO VI, 163. (Nr. 444.). Ezen az eseten kívül Teke Zsuzsa megemlíti még egyet, amikor a királyné egy raguzainak adott 1000 dukátot, hogy gyöngyöket vegyen számára (TEKE 1979, 36.).

⁶ A háború utáni velencei-magyar gazdasági kapcsolatok: TEKE 1979, 36-39. A Hunyadiak velencei vásárlásaival, tartozásaival kapcsolatos adatokat idézi: TEKE 1979, 36-37., JÁSZAY 1990, 134., 185. Aurifaber (Harber) Mátyás: KUBINYI 1957, 34., 45. (169. lábjegyzet), KUBINYI 1959, 104., 114. (90. lábjegyzet), KUBINYI 1994, 39.

⁷ KUBINYI 1959, 104., KUBINYI 1994, 12., 23., TEKE 1979, 38. A dukát egyik középkor végi magyarországi felbukkanása egy firenzei vállalkozóval, Ottaviano Caffareccio da Voltterával kapcsolatos, akitől hazautaztakor a Frangepánok 822 dukátot és posztókat raboltak el, idézi: KUBINYI 1994, 24. Velence felé két úton is eljuthatott a magyar szarvasmarha: a Dráva menti útvonalon, a szlavóniai harmincadokon keresztül (PICKL 1992, 171-176.), de létezett tengeri útvonal is (KUBINYI 1998, 110-111.).

⁸ KOVÁTS 1904, 158-159. Vesd össze: Numizmatikai Közöny 3 (1904) 73.

⁹ A horvát-szlavón területek és Velence gazdasági kapcsolatai a 14-15. században: TEKE 1979, 39-56.

¹⁰ 1308. december 9-én Leonardo Veglia, Vinodole és Modrus grófja leányára „*duo millia librarum denariorum venetorum parvorum*” hagy örökül: TEKE 1979, 42. (173. lábjegyzet)

¹¹ A Jezerane-i éremlelet (*Numizmatikai Közöny* 5 (1906) 155.) összetétele: Andrea Dandolo (1343-1354): 18 darab, Marino Falier (1354-1355): 1 darab, Giovanni Gradenigo (1355-1356): 12 darab, Giovanni Dolfín (1356-1361): 18 darab.

¹² A Frangepánok kölcsöntügyeiteiről: TEKE 1979, 43.

¹³ 1461-ben Cillei Ulrik özvegye egy Zágráb vármegyei birtokát János szlavón bánnak „*in prompta pecunia sexagintaduo milia florenorum auri puri Hungarialis et Venetorum monete boni et justiponderis*” bocsátja áruba; 1462-ben a zágrábi Szent Margit-napi vásáron valakit hamis velencei pénzek „*videlicet grossorum*” használatán kaptak rajta; 1485-ben a zágrábi egyház építésére szánt pénzek egy részét a püspök „*in moneta veneta*” utalta át; az adatokat idézi: TEKE 1979, 52.

szág fővárosában is, elsősorban a király, királyné („állam”) velencei kapcsolataival, bevásárlásaival összefüggésben.

A *gerencséri* és *pozsonyi* 14. századi velencei dukátok Pozsony és Nagyszombat esetleges déli-délnyugati irányú kapcsolataival állnak összefüggésben, a 15. századi pozsonyiak esetében a Zsigmondnak fizetett velencei adókra és a királyi udvar velencei vásárlásaira gondolhatunk.¹⁴ A *mezőszopori* dukát talán Zsigmondnak Kolozsvár számára adott 1404-es kiváltságlevele értelmében kialakuló délnyugati kereskedelem emléke.¹⁵ A *somogyvári*, a *kiskunfélegyházi* és a *dabasi* dukátok is a Nagy Lajos- és Zsigmond-kori szórványos kereskedelmi és jobban kimutatható állami kapcsolatok révén kerülhettek Magyarországra.¹⁶ A *siklósi* lelet velencei aranya sem szokatlan, bár gyakorinak sem mondható Magyarország délnyugati területein.¹⁷ A *besztercei* lelet négy 14. századi dukátja még az erdélyi szászoknak az Anjou-korban folytatott esetleges velencei kereskedelmi kapcsolatait tükrözi.¹⁸ A *dunadombói* lelet két dukátja viszont már a velencei aranyak balkáni jelentőségére hívja fel a figyelmünket, a határ közeli településre nyilván déli irányból, közvetítéssel érkeztek, és szemben a *kiskunfélegyházi* dukátokkal, ezeknek készítési ideje nagyon közel esik a lelet záródásához.¹⁹ A *szőrénnyvári* ásatási éremanyag jelentős részét magyar veretek (denárok, parvusok, quaringok) teszik ki, de a török oszporák aránya sem elhanyagolható. Az összetétel alapján jól kirajzolódik a középkori Magyarország déli-délkeleti határvidékének késő középkori pénzforgalma: a magyar pénzek túlsúlya ellenére

felbukkannak itt a szomszéd államalakulatok kibocsátásai is; a képet Francesco Foscari aranydukátja színesíti, erősítve a balkánias tendenciákat. A *vajdahunyadi* szórvány talán Hunyadi János, a *kokadi* szórvány, valamint a *Hans Petsser-féle* lelet dukátja esetleg Mátyás velencei vásárlásával, pontosabban az ezek révén kialakuló kereskedelmi kapcsolatokkal hozható összefüggésbe.²⁰ A *visegrádi* palotaátásatokon talált két dukát viszont az uralkodóházak és Velence kapcsolatainak (a velencei adófizetéseknek) az emlékei, Andrea Dandolo és Michele Steno dózsék aranypénzei így juthattak Magyarországra.²¹

VELENCEI ARANYPÉNZEK MAGYARORSZÁGI LELETEKBEN (1389-1501)

Az országban forgó két aranypénz – a magyar aranyforint és a velencei dukát – egymáshoz viszonyított értéke, árfolyama is érdekes lehet, az Oszmán Birodalomban például különböző értékűnek tartották őket: 1479-ben például a velencei dukátért 45-46 oszporát, a magyar aranyforintért pedig 42-43 oszporát adtak. Ezzel szemben Velencében a 15. század második felében azonosan értékelték mindkettőt: 1452-ben a szenátus elrendelte az „*in omni perfectione boni*” magyar forintok kivételével az összes forgalomban lévő idegen pénz beolvasztását, sőt 1472-ben határozat született arról (igaz, csak rövid ideig maradt hatályban), hogy a velencei hivatalok a dukát mellett elfogadják a magyar aranyforintot is, mint egyenrangú fizetőeszközt.²² Magyarországon hasonló jelenséget tapasztalhatunk a 15. század folyamán, bár a dukát felbukkanása – amint láthatunk – az írott forrásokban és az éremleletekben is ritkának mondható.²³

¹⁴ TEKE 1979, 31-34.

¹⁵ TEKE 1979, 32-34.

¹⁶ TEKE 1979, 28-36.

¹⁷ A siklósi leletben talált velencei dukát is azt igazolja, hogy az ország déli-délnyugati területein (így a pécs-szerémi kamarában is) fel-felbukkantak velencei dukátok a 14. század végén is, például: ZSO I, 674. (Nr. 6072.), 692. (Nr. 6221.). Meg kell azonban jegyezni, hogy a Siklóson előkerült dukát jóval későbbi, Francesco Foscari (1423-1457) verete, így más magyarázat is szóba jöhet.

¹⁸ Nagyszében délnyugati irányú kereskedelmére (pontosabban annak lehetőségére) mutat Zsigmond 1391-es (ZSO I, 212. [Nr. 1942.]), amelyben megerősítette Nagyszébennek Nagy Lajostól 1370-ben elnyert kiváltságlevelét, amely a város Prága, Bécs és Zára felé irányuló kereskedelmét szabályozta (TEKE 1979, 32.). Nagyszébennek volt egy 1370-es kiváltságlevele, amelyben a város Velence felé irányuló kapcsolatairól is szó esik (uo.). Hasonló lehetőség adott volt Brassó számára is: Zsigmond 1395-ben átíratva Brassó egy 1370-es oklevelét (ZSO I, 421. [Nr. 3859.]), amelyben Nagy Lajos a brassóiak dalmáciai kereskedését szorgalmazta (TEKE 1979, 32.). Mind Nagyszében, mind pedig Brassó révén eljuthattak a velencei aranypénzek Besztercére.

¹⁹ A velencei dukátok balkáni jelentőségére felhívja a figyelmet: BUZA 2001, 890.

²⁰ TEKE 1979, 36-37. A *budavári Halászbástyán* előkerült lelet esetében is ez a kézenfekvő magyarázat.

²¹ Nincs közvetlen bizonyíték intenzív kereskedelmi kapcsolatokra sem Károly Róbert (TEKE 1979, 27-29.), sem pedig Zsigmond idején (uo. 32-36.).

²² Ševket Pamuk remek táblázatot közölt a 15-16. századi oszmán pénzürték-viszonyokról: 4.2. táblázat (PAMUK 2000, 64.). A tényleges nemesfém tartalom, az értékviszonyok és a korabeli árfolyamok eltéréseire 16. század közepi példák kapcsán már Buza János is felhívta a figyelmet: BUZA 2001, 892-894. A magyar aranyak velencei árfolyamához, értékéhez: TEKE 1979, 61. Teke Zsuzsa idéz 14. századi adatokat is a magyar aranyforint reputációjára, 1358-ban például a legjobb idegen aranypénznek Velencében a német aranyforint (*florenus aureus de Alemania*) mellett a magyart tartották: TEKE 1979, 60-61.

²³ A forrásokban jól elválaszthatóan jelenik meg az aranyforint és a dukát megnevezés. Középkori latinságunk szótárai azonban nem eléggé pontosan határozzák meg a két aranypénzt.

	Andrea Dandolo 1343-1354	Giovanni Dolfino 1356-1361	Lorenzo Celsi 1361-1365	Andrea Contarini 1368-1382	Antonio Venier 1382-1400	Michele Steno 1400-1413	Tomaso Mocenigo 1414-1423	Francesco Foscarini 1423-1457	Pasquale Malipiero 1457-1462	Agostino Barbarigo 1486-1501	Σ
Beszterce (1437)	3				1						4
Bp-Halászbástya (1490)											?
Dabas (ásatás)				1							1
Dunadombó (1457)								2			2
Gerencsér (1389)	2	1		1							4
Hans Petszser-féle (1483)									1		1
Kiskun-félegyháza (1457)				1		1					2
Kiskunhalas (1430)							1				1
Kokad (szórvány)										1	1
Mezőszopor (1444)						1					1
Pozsony (1430)			1		3		1	2			7
Siklós I. (1454)								1			1
Somogyvár (ásatás)					1						1
Szőrényvár (ásatás)								1			1
Vajdahunyad (szórvány)								1			1
Visegrád – Palota (ásatás)	1					1					2
Összesen	6	1	1	3	5	3	2	7	1	1	30

1. táblázat: Velencei aranypénzek magyarországi leletekben (1389-1501)

VELENCEI DUKÁTOK A KORA ÚJKORI MAGYARORSZÁGON

A kora újkori magyar pénzforgalomban más aranypénzek mellett a Kelet-Mediterráneum vezető aranypénzneme, a *zecchino* is szerepet ját-

szott.²⁴ A 16. századból 22 leletből 91+x korabeli és 2 késő középkori darabot, a 17. századból 32 leletből 340+x korabeli, valamint 1 darab 15. századi és 30 darab 16. századi velencei érmét ismerünk. Összesen 54 kora újkori leletből 461+x példányról tudunk (a későbbiek során, a táblázatos összefoglalásnál külön nem tüntettem fel a 17. századi leletek esetében a 16. századi kibocsátásokat). A velencei aranypénz jelentősége tehát a korábbi évszázadokhoz képest jelentősen megnőtt. Fontos megjegyezni, hogy a késő középkorra keltezhető *kokadi* szórványt követően az 1535 körül elrejtett *hajmáskéri* leletben jelenik meg ismét velencei aranydukát, bár a *visegrádi* ásatások során előkerült két példány, valamint a *dombóvári* szórvány pontos földbekerülésének időpontját nem ismerjük, az előbbieket esetében az 1530-as évek második

A dukát: „*Ducatus, i, ... nummus aureus; arany.*” (BARTAL 1901, 231.) „*ducatus, -i m. ... nummi species aurei (Ital.: ducato) – aranypénz, dukát.*” (LLMAH III, 256.) Az aranyforint „*Florenus aureus hungaricus, ... arany forint.*” (BARTAL 1901, 275.) „*florenus, -i m. ... nummus aureus primo Florentinorum signo insculpto distinctus v. alia eiusdem valoris moneta – aranyforint v. azzal azonos értékű pénzérme...*” (LLMAH IV, 110-111.) Huszár Lajos a dukátot a velencei dukáttal azonosította (HUSZÁR 1989 [1971], 36., 44.). A forrásokból az is egyértelmű, hogy a két aranypénz azonos értékű, például: „*...ducatus seu florenos aureos*” (1397: ZSO I, 514. [Nr. 4659.]), „*...florenos auri seu ducati*” (1402: ZSO II/1, 205-206. (Nr. 1727.)), „*...florenos puri auri ducatos aut Hungaricales*” (1415: ZSO V, 306-309. [Nr. 1071.]), „*...floreni auri Hungarie, qui sunt boni et ubique terrarum ducatis Venetiis equiparantur...*” (1415/1417 Propositiones: DRH I, 403.), „*...200 guldein in gold vnger vnd ducaten güter vnd entwollen swerer*” (1425: HUSZÁR 1989 [1971], 36. [48. lábjegyzet]), „*...dedit I dukaten I gulden dergleichen*” (1465: HUSZÁR 1989 [1971], 44. [88. lábjegyzet]), „*...per I du(ca)ten oder fl.*” (1485: HUSZÁR 1989 [1971], 44. [88. lábjegyzet]).

²⁴ Az újkori velencei dukátok éremtani feldolgozása a CNI VII. és VIII. kötetében található. A velencei aranypénzt, a *zecchino*-t a kora újkori magyar nyelvben *cikény*-nek nevezték: *cemkin* (1637), *czikeny* (1678), *czikkin* (1683), *czikin* (1685), *czikiny* (1686), *czikkely* (1687-1688), *czikény* (1691), *czikkel* (1699), *csikenny*, *csikini* (17-18. század): MNYTESZ I, 433.

felét valószínűsíthetjük.²⁵ A velencei pénzek 16-17. századi forgalmát utoljára Huszár Lajos foglalta össze, már említett olasz nyelvű tanulmányában. Jól látszik, hogy ezek a pénzek elsősorban a hódoltság területén és Erdélyben forogtak, itt folyamatos és állandó jelenlétükkel számolhatunk.²⁶

V. Székely György a karcag-asszony szállási lelet újrafeldolgozása – és további négy lelet elemzése – kapcsán röviden kitért a velencei pénzek korabeli forgalmára is. Megállapította, hogy ezekben a külföldi aranyak legszerényebb csoportját alkották a velencei dukátok, hiszen az öt általa vizsgált leletből csak kettőben fordultak elő. A szélesebb kontextusban ugyanakkor érdekes módon – az 1560-as évektől – a külföldi aranyak zömét már velencei és török aranyak teszik ki, az előbbieket Észak-Itália felől közvetlenül is bekerülhettek a magyar pénzforgalomba, illetve az utóbbiakkal együtt a Balkán felől érkezhettek. A velencei aranyak például a Moldvai Fejedelemségben is kedvelt fizetőeszköznek számítottak.²⁷

VELENCEI ARANYPÉNZEK MAGYARORSZÁGI LELETEKBEN (1535-1599)

Az Oszmán Birodalomban forgó legkeresettebb külföldi aranypénz a velencei dukát volt, értéke – pontosabban oszporában kifejezett értéke – korszakunkban azonos a mintájára vert török aranydukátéval. Míg 1470-es évek végén még 45-46 *akçe*-t adtak egy velencei *zecchino*-ért és az *altın*-ért, I. Szelim trónra léptekor azonban – köszönhetően az oszpora többszöri leértékelésének – már 55 darabot kértek értük. Ez az árfolyam 1526-ban 57 darabra, 1540-ben pedig már 60 oszporára növekedett. A változás oka elsősorban a török ezüstpénz, az *akçe* romlásában keresendő, ugyanis hasonló folyamatnak lehetünk tanúi a magyar aranyforint

esetében is: 1479-ben még 42-43 darabos, 1512-ben 53, 1526-ban 55, végül 1540-ben már 57 oszporás árfolyamon váltották be a jó minőségű magyar dukátokat.²⁸ A három aranypénz közötti értékkülönbség a gazdaságtörténész számára első látásra érthetetlen: a jobb minőségű magyar forintot alulértékelték a rosszabb minőségű velencei és a török aranydukáttal szemben! Ha egymás mellé állítjuk az egyes pénzek színarany-tartalmát, rögtön kiugrik a különbség: a magyar színarany-tartalma (finomsúlya) 3,52 gramm, a török dukaté 3,50 gramm (1520 után 3,47 gramm, 1566 után 3,45 gramm, miközben a magyar aranyforint finomsága változatlan maradt), a velencei dukát eredeti súlya (3,48 gramm) az időszakban szintén csökkent. Az aranypénzek árfolyama Isztambulban mégsem színarany-tartalmuknak megfelelő: a magyar aranyforintnak a török (és a velencei) dukáthoz képest megállapított árfolyama kezdetben 6,66%-os, majd 3,6-5%-os értékcsökkenést jelentett, még akkor is, ha színarany-tartalmukat azonosnak vesszük. Másképpen fogalmazva: ha török vagy velencei aranydukátról volt szó, ugyanannyi oszporáért több színaranyat, ha pedig magyar aranyforintról, kevesebbet lehetett kapni!²⁹

A magyarországi pénzértékviszonyok vizsgálata során rögtön szembeötlik, hogy a hódoltsági török adminisztráció felülértékelt az *altın*-t (és vele együtt a velencei dukátot), és leértékelt a magyar aranyforintot: a török aranypénznek 6,25%-os ázsiója volt a magyar arannyal szemben. Ezzel szemben arra is van adat – igaz tíz évvel korábban –, hogy miközben a magyar aranyforint árfolyama 150 denár volt, egyes török tisztviselők 160 denárt is megadtak érte. Hosszabb távon persze az egyes aranyak árfolyamának kiegyenlítődéssel számolhatunk, a királyi Magyarországon például az „erdélyi, velencei és török aranyak a magyar aranyforinttal egyenlő értékben számítottak” (Huszár Lajos).³⁰

²⁵ A visegrádi palotában a törökök 1526-ban komoly károkat okoztak, de az épületeket Szapolyai János (1526-1540) 1539-ben kijavíttatta (BUZÁS 2010, 79), a két velencei dukát pedig Szapolyai velencei és török kapcsolataival állhat összefüggésben, lásd például: JÁSZAY 1990, 224-239. A 16. századi leletekben előfordulnak Mohács előtt vert velencei aranypénzek is: a Pécs-Széchenyi téren előkerült leletben Francesco Foscarri (1423-1457) dózse, a veszprémi várban 1564 és 1600 között elrejtett kincsleletben pedig Leonardo Loredan (1501-1521) egyik kibocsátása. Az sem véletlen, hogy a 17. századi dózsék leleteiben szép számmal bukkantak fel 16. századi dózsék veretei. A velencei aranypénzek – úgy tűnik, a magyar aranyforintokhoz hasonlóan – akár több száz éven keresztül is forgalomban maradtak.

²⁶ HUSZÁR 1965, 669-670. Huszár Lajos összeállításában 33 kora újkori leletadat szerepel.

²⁷ V. SZÉKELY 2005, 184-185.

²⁸ A velencei dukát és a magyar aranyforint 1479-1582 közötti isztambuli árfolyamához: PAMUK 2000, 64. (4.2. táblázat) Ugyanakkor nyugati megfigyelők szerint a törökök olykor saját dukátjukat, a velencei *zecchino*-t és a magyar aranyforintot azonos – 57-60 oszporás – árfolyamon számították. A forrásokat (Hans Dernschwam, Ogier Ghiselin von Busbeck) idézi: BUZA 2001, 891.

²⁹ A magyar aranyforint finomsága: HUSZÁR 1975, 14., 22-24. A török aranydukát finomságára vonatkozó adatok összefoglalása: GYÖNGYÖSSY 2004, 15-18. A magyar aranyforint bármennyire is leértékelt szerepét tudjuk kimutatni, azért felbukkanása még kora újkori isztambuli éremleletekben sem meglepő: GYÖNGYÖSSY 2007.

³⁰ BUZA 2001, 891., 898., HUSZÁR 1975, 48.

	Andrea Griffti (1523-1538)	Pietro Lando (1539-1545)	Franc. Donato (1545-1553)	Marc Ant. Trevisan (1553-1554)	Franc. Venier (1554-1556)	Lorenzo Priuli (1556-1559)	Girolamo Priuli (1559-1567)	Alvise Mocenigo (1570-1577)	Sebast. Venier (1577-1578)	Nicolò da Ponte (1578-1585)	Pasq. Cicogna (1585-1595)	Marino Grimani (1595-1606)	ism	Σ
Bácsszentiván (1598)										1	1			2
Balatonendréd (1579)	1	2			1	1								5
Bp-Fortuna u. (1576)			1		1									2
Bp-Újvárosháza	1													1
Csávoly (1594)											1			1
Csíz (1597)						1			1	1	4			7
Dombóvár - Vár (szórvány)	1													1
Dunapentele (szórvány)											1			1
Hajmáskér (1535)	1												x	1
Hódmező-vásárhely (1560)	2	2												4
Kisdobsza (1557)			1		1									2
Lajoskomárom (szórvány)		1												1
Marosvásárhely (1557)					1									1
Nagyvárad (1597)													1	1
Pécs-Bányatelep (1580)			1			2								3
Pécs-Széchenyi tér (1540)	2	1												3
Pusztafogacs (1593)								1		1	1			3
Szabadka I. (1595)								1		1	4			6
Szfv-Bank u. (1566)	2													2
Tihany 1557/1566			1	1										2
Tolna (1599)							2	3		1	5	1		12
Veszprém-Vár (1564/1600)	x		x	x	x	x	x						28	28
Visegrád-Palota (ásatás)	2													2
összesen	12	7	4	1	4	4	2	5	1	5	17	1	29	91

2. táblázat: Velencei aranypénzek magyarországi leletekben (1535-1599)

VELENCEI ARANYPÉNZEK MAGYARORSZÁGI LELETEKBEN (1600-1718)

A 3. táblázatban szereplő összeállítás nem veszi figyelembe a korszak előtt kibocsátott velencei dukátokat. Fontos megjegyezni, hogy a Budapest – Budavári Palota ásatás során előkerült kincslelet tartalmazta Pietro Loredano (1567-1570) egy dukátját is, a Budapest – Budavári Palota, Lőpor-torony előtti lelet Giovanni Mocenigo (1478-1485) *zecchino*-ját, a kassai Pietro Lando (1539-1545), Girolamo Priuli (1559-1567), és Alvise Mocenigo (1570-1577) egy-egy dukátját, valamint Pasquale

Cicogna (1585-1595) két veretét. Ezen kívül a Lip-pakesziben lelt éremleletből ismerjük Girolamo Priuli (1559-1567) és Nicolò da Ponte (1578-1585) egy-egy kibocsátását. A nagybányai leletben is jócskán voltak korábbi velencei dukátok: Lorenzo Priuli (1556-1559): (2). Pietro Loredano (1567-1570): (3). Alvise Mocenigo (1570-1577): (1). Nicolò da Ponte (1578-1585): (3). Pasquale Cicogna (1585-1595): (7). A Pécs-Déryné utcai leletben szerepelt Alvise Mocenigo (1570-1577) és Pasquale Cicogna (1585-1595) egy-egy dukátja is. A polai leletből Girolamo Priuli (1559-1567), a Szeged-Vár néven ismertből Pasquale Cicogna (1585-1595) egy-egy veretét ismerjük. A visnyeszéplaki le-

	Marino Grimani (1595-1606)	Marc-antonio Memmo (1612-1615)	Giov. Bembo (1615-1618)	Antonio Priuli (1618-1623)	Franc. Erizzo (1631-1646)	Franc. Molin (1646-1655)	Carlo Contarini (1655-1656)	Bertucci Valier (1656-1658)	Giov. Pesaro (1658-1659)	Domenico Contarini (1659-1675)	Nicolò Sagredo (1675-1676)	Alvise Contarini (1676-1684)	Marc. Giustinian (1684-1688)	Franc. Morosini (1688-1694)	II. Alvise Mocenigo (1700-1709)	ism	Σ
Bikszárd (1604)																x	x
Birján (szórvány)															1		1
Bonyhád (17. század)																50	50
Bp-Budavári Palota (1684)						1		1		7		1					10
Bp-Budavári Palota, Lőportorony előtt (1685)										1							1
Bp-Hadtörténeti Múzeum (ásatás)						1						3					4
Bp-Honvédelmi Minisztérium (1681)	1			1		3	2			8	1	3					19
Bp-Kis Rókus utca (szórvány)	1																1
Denta (1699)										1							1
Dés (1694)							2			3		1					6
Hobol (1686)	1		1	2	3	6	10	8	1	30		10					72
Kassa (1679)	7			2						2							11
Kecskemét (1696)		1					1			12							14
Lippakeszi (1686)	2		1		3	8	1	4	3	23	1	11					57
Medgyes (1656)	1																1
Mezőhegyes (szórvány)										1							1
Orahovica (1689)										2	1	1					4
Pancsova (1718)												1					1
Pécs-Déryné u. (1699)	1			2	3	4	2	2	1	11	1	12	3				41
Pécs-Sallai u. (szórvány)					1	1								1			3
Pola (1685)						2	1		1	1		2	2				9
Püspöknádasd (szórvány)										1							1
Siklós II. (szórvány)					1												1
Szabadka II. (1683)				1						1		1					3
Szeged-Vár (1684)					x		x	x		x		x				7	7
Szfv-Bazilika (ásatás)										1							1
Temesvár (1700)																12	12
Told (1687)					1												1
Tóba (?)																x	x
Újfehértó (1684)	2			2													4
Villány (szórvány)													1				1
Zombor (1701)						1							1				2
Összesen	16	1	2	10	12	27	19	15	6	105	4	46	7	1	1	69	340

3. táblázat: Velencei aranypénzek magyarországi leletekben (1600-1718)

letben Lorenzo Priuli (1556-1559) egy aranydukátja képviselte a velencei pénzverést. Végezetül a zombori leletben felbukkant Nicolò da Ponte (1578-1585) egy aranydukátja is.

HÓDOLTSÁG

A Hódoltság központjának kereskedelmi kapcsolatait jól jelzi a *Budapest-Fortuna utcai* tallérlelet összetétele, valamint a lelet egyetlen velencei aranypénze, hasonló jelentősége van a *Kis-Rókus utcai* szórványnak is.³¹

A Pécs-Széchenyi téri lelet esetében egyértelmű az oszmán hatás, bár záródása alapján ezek a pénzek még az oszmán uralom előtt gyűlhettek össze. Ugyanakkor ez a lelet már egyértelműen déli irányú (azaz oszmán) gazdasági kapcsolatokat jelez.

A török uralom alatt fennmaradt virágzó mezővárosok kereskedelmi kapcsolatainak új irányát jelzi a *hódmezővásárhelyi* éremlelet, amelyben négy kora újkori velencei dukát egészíti ki a jellegzetesen közép-európai aranypénzeket.

A *Székesfehérvár-Bank utcai* kincslelet teljességgel „törökös” összetételű, kizárólag az oszmánok által elvárt és kedvelt pénzekből áll: elrejtése talán az 1566-os dunántúli harcok idején történhetett.³² Székesfehérvár 1543-as eleste után, stratégiai okokból Istolni Beograd néven szandzsák-székhely lett, amelynek őrizetéről kezdetben ezer janicsár és háromezer további katona gondoskodott. A birodalom nyugati határain keresztülhaladó kereskedelmi utak – a vámok révén – a hódítók szemében tovább növelték az egykori koronázóváros jelentőségét.³³ A Fejér megyei török berendezkedésre utal a *lajoskomáromi* aranypénz is.

A Pécs-bányatelepi lelet viszont jellegzetesen hódoltsági kincslelet: aranypénzei között a legjelentősebb hányadot a magyar aranyforintok teszik ki, ám az oszmán aranyak, valamint a néhány velencei dukát arra utalnak, hogy az elrejtő gazdasági kapcsolatai déli irányúak lehettek, mert a térségben forgó aranyak felhalmozása mellett arra törekedett, hogy a birodalom területén jól csengő aranypénzei legyenek. A kincslelet arany, ezüst és aranyozott ezüst ötvöstárgyai (hajtű, lánc, kapsok, gyűrűk) is kiemelkedő jelentőségűek. Gerelyes Ibolya feltevése szerint – hasonlóan más

korabeli kincsleletekhez, több polgár együttesen elrejtett értéktárgyait foglalja magában.³⁴

Érdekes módon míg a *balatonendrédi* dukát- és tallérlelet dukátjainak többsége velencei, addig a tallérok a Habsburgok uralmi területeinek kibocsátásai voltak. Az aranyak világosan jelzik a tulajdonos gazdasági kapcsolatait, a tallérok pedig – bármennyire is az ellenség verette őket – az Oszmán Birodalomban is elfogadott fizetőeszköznek minősültek.³⁵

A *pusztafogacsi* éremlelet ugyancsak jellemző hódoltsági pénzösszeség, amelyet a tizenöt éves háború kezdetén – vélhetőleg Pálffy Miklós 1593/1594-es téli hadjáratával összefüggésben³⁶ rejtett el annak tulajdonosa. Az állítólag negyven darabos aranyleletből csak tizenegy érme jutott el a feldolgozókhöz. A lelet több mint fele – közelebről sajnos, nem meghatározott – török *altınokból* állt, amelyeket három velencei dukát kísért. A *csávolyi* lelet három aranya közül is az egyik egy velencei dukát volt. Szintén ebből az időszakból származik a *dunapentelei* szórvány dukát.

A *szabadkai* (I.) kincslelet összetételében törökös (az oszmánok által kedvelt értékpénzekből áll), záródása alapján III. Mehmed szultán 1596-os hadjárata idején rejtették el.³⁷ Összességében talán egy török főtiszt készpénz-vagyona tárul elénk, aki a hadjárat során felgyülemltet – a királyi Magyarország területén forgó lengyel pénzeket is menteni akarta.

A *bácsszentiváni* lelet négy aranya közül kettő volt velencei kibocsátású. *Tolnán* Tóth Mártonné birtokán ellenben összesen 68 darab 16. századi aranypénzt találtak. Az összetétel alapján egyértelmű az elrejtő (vagy inkább az eredeti tulajdonos) személye: mivel túlnyomórészt török aranydukátokból áll, vélhetőleg egy török főtiszt vagyonával állunk szemben. Ezt erősíti a 12 velencei dukát jelenléte is. A leletet valószínűleg az 1599-es nagy győzelmet megelőzően rejtette el a tulajdonosa, vagy egy hajdú igyekezett így az összezapás után zsákmányát biztonságba helyezni.³⁸

³⁴ GERELYES 2005.

³⁵ VARGA 2013, 247.

³⁶ MT 3, 1671-1672., MAROSI-NAGY 1985, 213.

³⁷ MT 3, 1674., MAROSI-NAGY 1985, 216.

³⁸ MT 3, 1676., MAROSI-NAGY 1985, 223. Legutóbb Beszédes József tett kísérletet a „tolnai” csata helyének pontos lokalizálására. Megállapításai szerint az ütközet Tolnától északra, Fajsz község határában zajlott: BESZÉDES 1999. Az éremlelet mellett ismeretes egy tolnai kincslelet is, amelynek elrejtésére ugyanzen eseménysorral összefüggésben kerülhetett sor, ám ezen kincs eredeti tulajdonosa az írástudó tolnai kereskedő, Kádas Mátvás volt: S. LOVAG-T. NÉMETH 1974.

³¹ FEKETE-NAGY 1986 [1974], 49-55.

³² MT 3, 1660., MAROSI-NAGY 1985, 189.

³³ GÖKBILGIN 1977, 39., Sz. HORVÁTH 1977, 77-79.

A *veszprémi várban*, a Szentháromság téren tér-egyenetés során előkerült kincslelet ugyancsak oszmános jellemzőket mutat: a török és velencei aranypénzek mellett szintén keleti, az oszmán érdekszférába irányuló gazdasági-politikai kapcsolatokat jelez az erdélyi aranypénz is. A hétköznapi pénzforgalomban viszont a denárok játszanak jelentős szerepet (ezekből állítólag több száz került elő), bár egy oszpora is feltűnik. A lelet elrejtésére Veszprém török uralom alatti korszakában, annak lezárultával (a második visszafoglaláskor, vagy esetleg még az 1566-os visszafoglaló ostrom idején) kerülhetett sor.³⁹

A *székesfehérvári királyi bazilika* 1930-as években folytatott ásatásai során a 101-es számú lelőhelyen Domenico Contarini velencei dózse (1659-1675) aranypénzét találták, szintén az ő kibocsátása ismeretes egy *mezőhegyesi* szörványból is.

A *visnyeszéplaki* aranypénzek közül csak egyetlen, a korábbi évszázadban vert *zecchino* látott napvilágot, a többi arany magyarországi, salzburghi, illetve németalföldi kibocsátású volt.⁴⁰

A tíz aranypénzből álló *érsékújvári* kincsleletet vélhetőleg a vár oszmán korszaka alatt rejthette el tulajdonosa, talán már 1663-as ostromakor⁴¹, mert összetétele egyértelműen a Kelet-Mediterráneum pénzforgalmához kapcsolja, szinte kizárólag oszmán és velencei aranyakból állt.

A *bonyhádi* – vélhetően 17. századi – kincsleletről mindösszesen annyit tudunk, hogy ötven velencei dukátból állt. Hasonlóképpen a *tóbai* nyolcvan – vagy több száz – aranypénzes kincsleletről sincsenek pontos adataink, azon kívül, hogy velencei kibocsátású dukátok is voltak benne. A korszakhoz sorolódik a *püspöknádasdi* és a *Pécs-Sallai utcai*, valamint a *siklósi* és a *villányi* szörvány is.

A magyarországi török adminisztráció központjában, Budán több, kései, vélhetőleg az ostromokkal összefüggésben elrejtett éremlelet, illetve ásatási leletanyag tanúskodik a velencei dukát hódoltság végi pénzforgalomban betöltött jelentőségéről. A *Budavári Palota* területén a második világháborút követően folytatott nagyszabású ásatások során került elő az a kincslelet, amely 10 darab a 17. század második feléből származó dukátot tartalmazott (a leletben előkerült 16. századi dukát minden bizonnyal „hozzácsapódott” a későbbiekhez, a keltezés szempontjából jelentősége nincs). Hasonló értelmezési lehetőséget

kínál a *Honvédelmi Minisztérium* és a *Hadtörténeti Múzeum*⁴² telkein előkerült éremanyag is, ahogy szintén következtéseinket erősíti a közeli *Lőportorony előtt* napvilágra került éremlelet. Valamennyi esetében az elrejtést Buda 1684-es, illetve 1686-os ostromaival hozhatjuk összefüggésbe.⁴³

A *hoboli* kincsleletet is a visszafoglalási háború során, menekülése előtt rejthette el egy gazdag török főtiszt, aki így kívánta megmenteni vagyonát. A velencei pénzek nagyon magas aránya (91 aranypénz közül 72) erre enged következtetni, egyébként az egyik feltételezett záróveret is egy velencei dukát: Alvise Contarini (1676-1684) kibocsátása. A *lippakeszi* lelet is ebbe a körbe sorolható összetétele, illetve értéke alapján. A török aranydukátok – vélhetőleg Alvise Contarini (1676-1684) velencei dózse tizenegy *zecchino*-jával együtt – a lelet záróveretei IV. Mehmed (1648-1687) *altın*-jai. Hasonlóan a *szabadkai* (II), a *toldi* és a *polai* leletet is a visszafoglalást megelőzően rejthették el, az aranypénzek összetétele (a velencei dukátok túlsúlya) legalábbis erre utal.

A hódoltság egyes mezővárosaiban, az elmúlt évtizedek alatt felhalmozott pénzüsszeségek a visszafoglalás után sem veszítettek értékükből, mert még a század végén is érdemes volt elrejtetni őket: a *kecskeméti* éremlelet több mint harmada velencei dukátokból állt, a zöme persze magyar kibocsátású aranypénz volt. A tulajdonos kereskedelmi kapcsolatai az összetételből jól rekonstruálhatóak: a királyi Magyarország és a velencei pénzt (is) elfogadó Oszmán Birodalom.

Hasonló összefüggéseket kell feltételeznünk a *Pécs-Déryné utcai* lelet esetében is, amelynek záródása (1699) túlmutat az oszmán uralmon, de összetétele éppenséggel az oszmán évtizedek gazdasági viszonyait tükrözi.⁴⁴

A *Denta* község határában talált éremlelet 17. századi vereteket tartalmazott, nagyobb értékű pénzeket és aprópénzeket egyaránt. Tulajdonosa, elrejtője a dentai palánkban szolgálatot teljesítő katona lehetett; a helyőrség létszáma 1700-ban 37 fő volt.⁴⁵ A lelet érdekessége Domenico Contarini velencei dózse (1659-1675) aranydukátja, amelynek előlapjára török ellenjegyet vertek. A *birjáni* ször-

³⁹ MRT 2, 225., 231., MT 3, 1671., MAROSI-NAGY 1985, 212. „Az éremlelet környékén néhány égett vasdarabot, 'különösen egy vas-pántot összetartó csavar'-t is találtak.” (MRT 2, 231.)

⁴⁰ VARGA 2013, 247.

⁴¹ MT 3, 1724., MAROSI-NAGY 1985, 284.

⁴² A Hadtörténeti Múzeum telkén 1987-1990 között került sor ásatásra, egy középkori eredetű, de a török idők végéig használt épület pincéjének feltárására. A pince padlóján egy háztartási rézedénykészlet mellett kerültek elő a velencei aranypénzek: BENCZE 2002, 55-58.

⁴³ HUSZÁR 1958, 449., 452., FEKETE-NAGY 1986 [1974], 97-108.

⁴⁴ A leletben Domenico Contarini velencei dózse (1659-1675) két aranydukátjára is oszmán ellenjegyet vertek.

⁴⁵ FODOR 2001, 295.

vány viszont egyértelműen a török uralom után kerülhetett földbe.

A *temesvári* vármunkák alkalmával bukkantak a munkások egy éremleltre, amely 17-18. századból származó 10-12 velencei és 4 török aranyból állt, összetételében tehát ismét csak jellegzetesen hódoltsági kincslelet.

A török uralom alatt maradt területeken nem változtak meg a pénzforgalmi viszonyok. Ezzel magyarázható a *pancsovai* leletben a török dukátok túlsúlya, és az egyetlen velencei arany megjelenése. A *zombori* lelet három velencei dukátja szintén déli gazdasági kapcsolatokra utal.

KIRÁLYI MAGYARORSZÁG

A királyi Magyarországon a velencei dukát igen szórványos jelenléte csak a peremvidékeken mutatható ki, akkor is inkább a 16. században. A *hajmáskéri* lelet dukátjai nyitják a sort, őket követi a *kisdobszai* lelet egyetlen velencei aranya, majd a *tihanyi* lelet két dukátja következik. A 16. század végén elrejtett *csízi* lelet aranyai ugyanakkor kivétel nélkül velenceiek voltak (7 darab). A következő évszázad első éveiben elrejtett *bikszárdi* lelet négy aranya között is volt velencei kibocsátás.

Kiemelkedő jelentőségű az 1680-1682 közt elrejtett *kassai* kincslelet. Értékelése ma sem tekinthető lezártnak, a hatalmas értékű leletet gondolták már Thököly Imre fejedelem hadipénztárának, vagy éppenséggel ellenségei pénzkészletének; mindkettő mellett hoztak fel érveket jócskán. Akárki is volt a tulajdonosa, a leletösszesség híven tükrözi a térségben forgó értékpénzek összetételét.⁴⁶

A királyi Magyarország keleti peremén a kassaival szinte egyidejű záródású az *újfahértói* lelet. A benne lelt négy velencei dukát azonban inkább csak színesíti az összképet, legfeljebb enyhe „törökös” tendenciát jelez.

A királyi Magyarország déli, horvátországi területein nem kell különösebben magyarázni a velencei aranypénzek jelenlétét. Az *orahovici* lelet is ezt jelzi, a francia pénzek pedig a velencei-francia kapcsolatok helyi lecsapódásaként értékelhetőek.

ERDÉLY (ÉS A PARTIUM)

Erdély törökös orientációjának egyértelműen része a velencei aranyak felbukkanása, bár jelenlétük nem mondható túl jelentősnek. A 16. század

közepén elrejtett *marosvásárhelyi* aranyleletben például mindösszesen egy példány volt. A *nagyváradi* kincslelet elrejtésére Nagyvárad 1598-as török ostroma idején kerülhetett sor⁴⁷, tulajdonosa magasabb rangú török tiszt lehetett, a leletben ugyanis túlnyomórészt török veretek szerepelnek. Nemcsak vagyont (értékpénzek), de készpénzt is igyekezett menteni az elrejtő. Az egyetlen felbukkanó velencei aranypénz az oszmánok kereskedelmi kapcsolataira utal.

A *nagybányai* kincslelet 1438-1613 között vert érmeket tartalmazott, egyértelműen teaurálási céllal összegyűjtött pénzekről van szó; tulajdonosa tekintélyes, vagyonos ember lehetett. A lelet elrejtésére a Báthori Gábor fejedelem (1608-1613) bukását követő zűrzavaros időszakban kerülhetett sor. Az éremkincset egy agyagedényben rejtették el, amelyet sajnos, a lelet megtalálásakor a találók összetörtek. Egyes darabjai a Nagybányai Múzeumba kerültek.⁴⁸ Az összetétel elsősorban a korabeli Erdély és Partium, illetve a velük határos területek pénzforgalmához szolgál adatokkal, és jól jelzi gazdasági kapcsolatainak irányát, így a harmincnégy darab *altin* az Oszmán Birodalom, a tizenhat velencei dukát pedig Velence jelentőségét emeli ki.

Az erdélyi *Medgyes* városából származó kizárólag értékpénzekből álló kincsleletben két török aranypénz és egy velencei aranypénz is volt, ez Erdély korabeli gazdasági-politikai kapcsolatrendszerének ismeretében nem is különös. A lelet elrejtését az 1650-es évek végének zavaros viszonyaival (az erdélyi tatár és török betörésekkel) hozhatjuk összefüggésbe. Az éppen itt, Medgyesén, 1658. januárjában a II. Rákóczi György (1648-1660) mellett álló erdélyi országgyűlés általános hadfelkelést hirdetett.⁴⁹

A korszakot záró *dési* lelet 21 aranypénze közül 6 velencei kibocsátású volt, ez a magas arány jól tükrözi a korábbi időszak kereskedelmi-gazdasági viszonyait, és egyúttal lenyomata Erdély korabeli háborúiban tanúsított kétes szerepvállalásának is.

INTENZITÁS

A 16. századi éremleletek alapján az ismert veretek egyharmada Pasquale Cicogna (1585-1595) dózse kibocsátása. Ez vélhetőleg arra utal, hogy a tizenöt éves háború kezdetével az Oszmán Biro-

⁴⁷ MT 3, 1676., MAROSI-NAGY 1985, 223.

⁴⁸ CHIRILĂ-BANDULA 1966, 50-52.

⁴⁹ MT 3, 1718.

⁴⁶ ZOZULÁKOVÁ 1997, 3-4.

dalom felől is komolyabb pénzbeáramlással kell számolnunk, hiszen a hadsereg ellátása sok pénzt igényelt.⁵⁰

A 17. században is kimutatható egy csúcspont: Domenico Contarini (1659-1675) veretei ugyanis a leletből ismert, meghatározott érmék több mint 40%-át teszik ki. A magyar pénzforgalomba két irányból is bekerülhettek: ekkor Velence köztudomásúlag hadban állt az Oszmán Birodalommal, és mindent elkövetett annak érdekében, hogy a Habsburgok minél több török erőt kössenek le a magyar hadszíntéren.⁵¹ Másrésztől maguk az oszmánok is használták az ellenség pénzét, rajtuk keresztül is beáramolhatott a magyar területekre komolyabb velencei pénzmennyiség.

A fentiek alapján feltehető, hogy a Domenico Contarini uralma idején vert velencei pénzeknek a vizsgált területen előkerült éremleletekben kimutatható magas aránya a kandiai háborúval függhet össze, hiszen velencei-oszmán relációban a magyarországi hódoltság történetének korábbi szakaszaiban nem került sor a kandiai háborúhoz hasonló horderejű, Magyarországot is érintő eseménysorozatra, és jelentőségével csak a később zajló moreai háború vetekedhet.⁵²

A kandiai háború idején ugyanis a Magyar Királyság, valamint az Erdélyi Fejedelemség nem pusztán hadszíntérként szerepelt, hanem időről időre – e jelentős nemzetközi konfliktusban – Velence lehetséges szövetségeseiként is felmerült. A velencei érméknek magyar területre kerülése kapcsán két lehetséges magyarázat képzelhető el. Egyrészt a háború idején jócskán adódhatott alkalom a hivatalban lévő dózse, Domenico Contarini alatt vert pénznek mind a királyi országrészben, mind a hódoltságban való felhasználására (például kémtevékenység, megvesztegetés keretében). Másrészt az is elképzelhető, hogy Kandia elfoglalása után került az oszmán hadsereg birtokába nagy mennyiségű, Domenico Contarini idejében vert – az ostromlottak támogatására odaküldött – velencei pénz, amit később a hódoltsági oszmán hadsereg fenntartására vagy más célra, így a vilajetek igazgatási teendőinek finanszírozására fordíthattak.⁵³ Ez utóbbi feltevésünket erősíti meg az alábbi két érme is.

A Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának törzsgyűjteménye két oszmán ellenjegyes kora újkori velencei dukátot őriz. Mindkettő Domenico Contarini verete. Egyikük vétellel került a gyűjteménybe 1906-ban, a másik eredete ismeretlen, illetve ma már nem állapítható meg. Egy harmadik ellenjegyes darab sorsáról, amely a dentai leletben került elő, továbbit nem tudunk.⁵⁴

Az oszmán pénzek ellenjegyeinek és az oszmán ellenjegyeknek 1995-ben jelent meg az eddigi legteljesebb összeállítása.⁵⁵ A „hiteles”, „jó” jelentésű *szahh* (صح) ellenjegynek több típusa is ismeretes, többségüket velencei dukátokra verték. Az ellenjegyek veretre kerülésének időpontjáról többféle vélemény is napvilágot látott. Az egyértelmű, hogy a legtöbb ellenjegyes példány a már említett Domenico Contarini és Alvise Contarini (1676-1684) veretei közül kerül ki.

1. kép. Domenico Contarini (1659-1675) aranydukátjának előlapja, *szahh* ellenjeggyel (MNM ÉT R.IV.389.)
Fotó: Gedai Csaba

Feltételezhető, hogy az ellenjegyeket akkor verték a velencei pénzekre, amikor e két dózse veretei forogtak a legnagyobb példányszámban. Marcan-

⁵⁰ SINKOVICS 1987, 653-668., JÁSZAY 1990, 257-265.

⁵¹ EICKHOFF 2010, 181-231.

⁵² Habsburg, magyar, velencei és oszmán kapcsolatok a kandiai háború idején: JÁSZAY 1990, 284-308.

⁵³ A Contarini-veretek magas arányának lehetséges magyarázataira, a mögöttes okokra, a kandiai háború eseményeire Erdősi Péter hívta fel a figyelmet, egy nekem írott részletes levelében, amelyet ezúton is – ismételtelen – nagyon köszönök.

⁵⁴ Az egyik példányra az ellenjegyet kétszer is ráverték, leltári száma: 17B/906, a másik példányra csak egyszer, leltári száma: R.IV. 389. A dentai lelet feldolgozása az Éremtár leletfeldolgozásai között: MNM ÉT 130/1908. Könnyen lehet, hogy a második példány azonos a dentai leletből előkerült példánnyal, leltári száma alapján ugyanis az 1960-as években folytatott revízió során ismeretlen provenienciájú veretként határozták meg. A Pécs-Déryné utcai leletben Domenico Contarinitól két olyan dukát is volt, amelyekre szintén az említett oszmán ellenjegyet verték (Nagy Balázs szíves szóbeli közlése).

⁵⁵ WILSKI 1995.

tonio Giustinian dózse (1684-1688) veretei közül már csak mindösszesen kettő darabot ismerünk oszmán ellenjeggyel. Egyes kétes hitelű források szerint 1688 áprilisában betiltották a birodalomban az ellenjegy-nélküli veretek forgalmát. Ha a források hitelesek és helyesen értelmezzük őket, ezt az évet tekinthetnénk *terminus ante quem*-nek.⁵⁶ Ebből a szempontból, az ellenjegy veretekre kerülésének időpontja meghatározásához hasznos információkkal szolgál az 1699-es záródású dentai és a Pécs-Déryné utcai éremlelet is. A leletadatok fényében az ellenjegy használatát mindenképpen 1700 előttre kell tennünk, és az esetleges 18. századi felülbélyegzést el kell vetnünk.

A cikény nem tekinthető a késő középkori és a kora újkori Magyarország meghatározó értékpenzének. Az alig több mint háromszáz év alatt elrejtett – és általam jelenleg ismert – 70 (valójá-

ban 69, mert a visegrádi ásatásokat kétszer vettem figyelembe) lelet mindösszesen 494+x darab velencei dukátot tartalmazott. Ez a mennyiség nem lebecsülendő, de összehasonlítva a korszakban elrejtett magyar aranyforintok mennyiségével – hiszen csak a vizsgált időszak vége felé elrejtett kassai leletben 1181 magyar aranydukát volt! – világosan kijelöli a cikény pénzforgalmi szerepét. Bizonyos külkereskedelmi kapcsolatokban használt valutaként, illetve a török hódítók által kedvelt értékpénzként a magyar lakosság számára jelentősebb és hosszabb távú teaurálási célt nem szolgált, szemben a honi aranypénzzel, amely e három évszázad során vitathatatlanul jó minősége miatt végig a „piacvezető” aranypénz maradt. Velence aránya tehát a korabeli Magyarország számára vonzó fizetőeszköz volt, de a magyar és az erdélyi aranyforint fölé kerekedni sohasem tudott.

ADATTÁR (LELETREPERTÓRIUM)

BÁCSSZENTIVÁN (*Prigrevica, Szerbia*)

záródás: 1598

összesen 561 érme, ebből 4 arany

aranydukát: Magyarország (1), Geldern (1), Velence (2)

Nicolò da Ponte (1578-1585): (1). Pasquale Cicogna (1585-1595): (1).

MNM ÉT: 367/1893

BALATONENDRÉD

záródás: 1579

összesen: 52 érme, ebből 6 arany

aranydukát: Magyarország (1), Velence (5)

Andrea Gritti (1523-1539): (1). Pietro Lando (1539-1545): (2). Francesco Venier (1554-1556): (1). Lorenzo Priuli (1556-1559): (1).

leletközlés: RégFüz Ser. I. 29. (1976), p. 72., továbbá Varga Máté (Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár) szíves szóbeli közlése

BESZTERCE (*Bistrița, Románia*)

záródás: 1437

összesen: 152 érme, ebből 15 arany

aranydukát: Magyarország (11), Velence (4)

Andrea Dandolo (1343-1354): (3). Antonio Venier (1382-1400): (1).

leletközlés: JfA 3. 1909, 235a., Monatsblatt 8. 1910. 228.

BIKSZÁRD (*Buková, Szlovákia*)

összesen: 102 érme, ebből 4 arany

záródás: 1604

megjegyzés: a pontos pénznemek nem ismeretesek, csak a kibocsátókat adja meg az irodalom; Magyarország, Csehország, Tirol, Elzász, Szászország, Westfriesland, Velence, Lengyelország, Litvánia, Riga

leletközlés: közöletlen

irodalom: NMS 2, 98-99.

BIRJÁN

szórvány

Domenico Contarini (1659-1675) féldukátja (1).

leletközlés: közöletlen, Nagy Balázs szíves közlése

BONYHÁD

záródás: 17. század (?)

összesen: 50 aranyérme

aranydukát: Velence (50)

megjegyzés: a kibocsátónkénti megoszlás nem ismeretes

leletközlés: ArchÉrt 2. 1869. 312.

BUDAPEST – BUDAVÁRI PALOTA

záródás: 1684

összesen: 15 érme, ebből 13 arany

aranydukát: Szászország (1), Velence (11), Oszmán Birodalom (1)

⁵⁶ A *szahh* ellenjegy használata velencei dukátokon: WILSKI 1995, 294-298.

Pietro Loredano (1567-1570): (1). *Francesco Molin* (1646-1655): (1). *Bertucci Valier* (1656-1658): (1). *Domenico Contarini* (1659-1675): (7). *Alvise Contarini* (1676-1684): (1).

megjegyzés: ásatás során, csontváz mellett előkerült kincslelet

leletközlés: BudRég 17. 1956. 206., 216-217.

BUDAPEST – BUDAVÁRI PALOTA, *Lőportorony előtt*
záródás: 1685

összesen: 284 érme, ebből 6 arany

aranydukát: Campen (1), Nürnberg (1), Velence (2), Oszmán Birodalom (2)

Giovanni Mocenigo (1478-1485): (1). *Domenico Contarini* (1659-1675): (1).

MNM ÉT: 863-05-8/1955

leletközlés: BudRég 18. 1958. 449-453.

BUDAPEST – FORTUNA UTCA (I. kerület)

záródás: 1576

összesen: 141 érme, ebből 1 arany

aranydukát: Velence (1)

Francesco Donato (1545-1553): (1).

MNM ÉT: 123/1935

leletközlés: TBM 7. 1940. 1-25.

BUDAPEST – HADTÖRTÉNETI MÚZEUM (I. kerület)

ásatás

összesen: 4 aranyérme

aranydukát: Velence (4)

Francesco Molin (1646-1655): (1). *Alvise Contarini* (1676-1684): (3).

leletközlés: lásd Függelék!

BUDAPEST – HALÁSZBÁSTYA (I. kerület)

záródás: 1490 előtt

összesen: 43 aranypénzt találtak, pontosabb meghatározások nem ismeretesek

aranydukát: Magyarország (x), Velence (x)

leletközlés: : NK 3. 1904. 15.

BUDAPEST – (EGYKORI) HONVÉDELMI MINISZTERIUM
(I. kerület)

záródás: 1681

összesen: 75 érme, ebből 47 arany

aranydukát: Magyarország (3), Erdély (1), Zeeland (1), Geldern (1), Friesland (4), Campen (2), Hamburg (3), Mainz (1), Poroszország (2), Svédország (4), Velence (19), Oszmán Birodalom (6)

Marino Grimani (1595-1606): (1). *Antonio Priuli* (1618-1623): (1). *Francesco Molin* (1646-1655): (3).

Carlo Contarini (1655-1656): (2). *Domenico Contarini*

(1659-1675): (8). *Nicolò Sagredo* (1675-1676): (1). *Alvise Contarini* (1676-1684): (3).

MNM ÉT: 135/1881

BUDAPEST – KIS RÓKUS UTCA (II. kerület)
szórvány

Marino Grimani (1595-1606): (1).

Leletközlés: NK 9. 1910. 133.

BUDAPEST – ÚJVÁROSHÁZA (V. kerület)
ásatás

Andrea Gritti (1523-1538): (1).

leletközlés: RÖMER 1873, 71.

CSÁVOLY

záródás: 1594

összesen: 29 érme, ebből 3 arany

aranydukát: Magyarország (1), Erdély (1), Velence (1)

Pasquale Cicogna (1585-1595): (1).

MNM ÉT: 98/1939

leletközlés: NK 43. 1944. 55.

Csíz (Číz, Szlovákia)

záródás: 1597

összesen: 1076 érme, ebből 7 arany

aranydukát: Velence (7)

Lorenzo Priuli (1556-1559): (1). *Sebastiano Venier* (1577-1578): (1). *Nicolò da Ponte* (1578-1585): (1).

Pasquale Cicogna (1585-1595): (4).

MNM ÉT: 241/1901

DABAS

ásatás

Andrea Contarini (1368-1382): (1).

leletközlés: közöletlen, Rácz Tibor Ákos (Ferenczy Múzeum, Szentendre) szíves szóbeli közlése

DENTA (*Denta*, Románia)

záródás: 1699

összesen: 124 érme, ebből 7 arany

aranydukát: Daventer (1), Embden (4), Velence (1), Oszmán Birodalom (1)

Domenico Contarini (1659-1675): (1)

megjegyzés: a velencei dukát előlapjára oszmán ellenjegyet vertek

MNM ÉT: 130/1908

leletközlés: NK 8. 1909. 57-58.

DÉS (*Dej*, Románia)

záródás: 1694

összesen: 171 érme, ebből 21 arany

aranydukát: Magyarország (1), Erdély (1) Morvaország (1), Tirol (1), Frankfurt (1), Nürnberg (1), Belga-Németalföld (4), Zwill (4), Velence (6)
Carlo Contarini (1655-1656): (2). Domenico Contarini (1659-1675): (3). Aloise Contarini (1676-1684): (1).
 MNM ÉT: 162/1885

DOMBÓVÁR – VÁR
 szórvány

Andrea Gritti (1523-1539): (1).
 leletközlés: közöletlen, Varga Máté (Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár) szíves szóbeli közlése

DUNADOMBÓ (*Dubovac, Szerbia*)
 záródás: 1457

összesen: 13 aranyérme
 aranydukát: Magyarország (11), Velence (2)
Francesco Foscari (1423-1457): (2).
 MNM ÉT: 241/1904
 leletközlés: BERKESZI 1907, 17.

DUNAPENTELE (Dunaújváros)
 szórvány

Pasquale Cicogna (1585-1595): (1).
 leletközlés: ArchÉrt 3. 1870. 240.

GERENCSÉR (*Hrnčiarovce, Szlovákia*)
 záródás: 1389

összesen: 30-35 darab aranyat találtak egy elkorhadt fadobozban, tíz darab került a Turócszentmártoni Múzeumba
 aranydukát: Magyarország (6), Velence (4)
Andrea Dandolo (1343-1354): (2). Giovanni Dolfín (1356-1361): (1). Andrea Contarini (1368-1382): (1).
 leletközlés: NK 12. 1913. 113-114.; NMS 2, 69.

HANS PETSSER-FÉLE LELET
 záródás: 1483

összesen: 9 aranyérme került elő 1654-ben, ismeretlen lelőhelyen
 aranydukát: Bologna (1), Genova (1), Magyarország (2), Nápoly (1), Pápai Állam (3), Velence (1)
Pasquale Malipiero (1457-1462): (1).
 leletközlés: NK 64-65. 1965-1966. 78-79.

HAJMÁSKÉR

záródás: 1535 körül
 összesen: 4 aranyérme került elő
 aranydukát: Lucca (1), Velence (1+x)
Andrea Gritti (1523-1538): (1).
 leletközlés: MRT 2, 98.

HOBOL

záródás: 1686

összesen: 165 érme, ebből 91 arany
 aranydukát: Salzburg (1), Nürnberg (1), Augsburg (1), Szászország (1), Spanyol Németalföld (1), Geldern (2), Oberyssel (2), Utrecht (2), Zwolle (5), Svédország (1), Velence (72), Oszmán Birodalom (2)
Marino Grimani (1595-1606): (1). Giovanni Bembo (1615-1618): (1). Antonio Priuli (1618-1623): (2). Francesco Erizzo (1631-1646): (3). Francesco Molin (1646-1655): (6). Carlo Contarini (1655-1656): (10). Bertucci Valier (1656-1658): (8). Giovanni Pesaro (1658-1659): (1). Domenico Contarini (1659-1675): (30). Aloise Contarini (1676-1684): (10).
 MNM ÉT: 323/1894, 292/1895

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

záródás: 1558
 összesen: 75 érme, ebből 39 arany
 aranydukát: Magyarország (21), Ausztria (1), Karintia (4), Salzburg (5), Csehország (1), Danzig (1), Boroszló (1), Szilézia (1), Velence (4)
Andrea Gritti (1523-1538): (2). Pietro Lando (1539-1545): (2).
 MNM ÉT: 60/1882, 117/1882

KASSA (*Košice, Szlovákia*)

záródás: 1679
 összesen: 2920 aranyérme és 3 magyar arany emlékérem
 rosenoble: Anglia (1)
 aranydukát: Magyarország (1181), Erdély (257), Csehország (26), Felső-Ausztria (22), Karintia (1), Stájerország (1), Salzburg (31), Aachen (1), Augsburg (14), Bajorország (4), Bamberg (1), Brandenburg-Preußen (14), Brandenburg-Ansbach (6), Brandenburg-Bayreuth (3), Braunschweig (1), Emden (1), Frankfurt (29), Hamburg (37), Jülich-Berg (3), Köln (1), Lübeck (13), Magdeburg (1), Mainz (11), Mecklenburg-Schwerin (3), Münster (2), Nürnberg (17), Pfalz-Simmern (1), Pomeránia (5), Ravensberg (1), Rostock (8), Stralsund (10), Strasbourg (1), Szászország (6), Szászország-Launenburg (1), Wismar (1), Szilézia (4), Glatz (1), Jägersdorf (8), Liegnitz-Brieg (8), Münsterberg-Öls (2), Elbing (1), Danzig (57), Thorn (17), Reval (1), Svédország (7), Dánia (8), Németalföld (1016), Spanyolország (13), Franciország (1), Lüttich (1), Mirandola (1), Modena (2), Savoya (2), Velence (17)
 antik pénz: Thrákia (1)
Pietro Lando (1539-1545): (1). Girolamo Priuli (1559-1567): (1). Aloise Mocenigo (1570-1577): (1). Pasquale Cicogna (1585-1595): (2). Marino Grimani (1595-1605): (7). Antonio Priuli (1618-1623): (2). Domenico Contarini (1659-1674): (2).
 leletközlés: NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ 1948.

KECSKEMÉT

záródás: 1696

összesen: 68 aranyérme

aranydukát: Magyarország (41), Brandenburg (1), Oberyssel (1), Velence (25)

Marcantonio Memmo (1612-1615): (1). Carlo Contarini (1655-1656): (1). Domenico Contarini (1659-1675): (12). Alvise Contarini (1676-1684): (7). Marcantonio Giustinian (1684-1688): (3). Nicolò Sagredo (1675-1676): (1).

MNM ÉT: 187/1892

KISDOBSZA

záródás: 1557

összesen: 285 érme, ebből 1 arany

aranydukát: Velence (1)

Francesco Donato (1545-1553): (1).

MNM ÉT: 492/1895

KISKUNFÉLEGYHÁZA

záródás: 1455

összesen: 93 érme, ebből 88 arany

aranydukát: Mainz (1), Magyarország (85), Velence (2)

Andrea Contarini (1368-1382): (1). Antonio Venier (1382-1400): (1).

MNM ÉT: 15B/1908

leletközlés: NK 8. 1909. 50-52.

KISKUNHALAS – ALSÓBODOGLÁRPUSZTA

záródás: 1430

összesen: 2312 pénzérme, ebből 3 arany

aranydukát: Magyarország (2), Velence (1)

Tomaso Mocenigo (1414-1423): (1).

MNM ÉT: 29/1941

leletközlés: NK 46-47. 1947-1948. 54-55.

KOKAD

szórvány

Agostino Barbarigo (1486-1501): (1).

leletközlés: NK 14. 1905. 67.

LAJOSKOMÁROM

szórvány

Pietro Lando (1539-1545): (1).

leletközlés: NK 20. 1921. 55.

LIPPAKESZI (*Chesintț, Románia*)

záródás: 1686 (?)

összesen: 68 aranyérme

aranydukát: Magyarország (4), Velence (59), Oszmán Birodalom (5)

Girolamo Priuli (1559-1567): (1). Nicolò da Ponte (1578-1585): (1). Marino Grimani (1595-1606): (2).

Giovanni Bembo (1615-1618): (1). Francesco Erizzo (1631-1646): (3). Francesco Molin (1646-1655): (8). Carlo Contarini (1655-1656): (1). Bertucci Valier (1656-1658): (4). Giovanni Pesaro (1658-1659): (3). Domenico Contarini (1659-1675): (23). Nicolò Sagredo (1675-1676): (1). Alvise Contarini (1676-1684): (11).

MNM ÉT: 111/1904

leletközlés: BERKESZI 1907, 24., 42-43.

MAROSVÁSÁRHELY (*Tîrgu Mureș, Románia*)

záródás: 1559

összesen: 47 aranyérme

aranydukát: Magyarország (30), Erdély (15), Karintia (1), Velence (1)

Francesco Venier (1554-1556): (1).

MNM ÉT: 332/1902

MEDGYES (*Mediaș, Románia*)

záródás: 1656

összesen: 56 érme, ebből 11 arany

aranydukát: Magyarország (2), Salzburg (1), Campen (1), Szászország (1), Spanyolország (3), Velence (1), Oszmán Birodalom (2)

Marino Grimani (1595-1605): (1).

MNM ÉT: 486/1899

MEZŐHEGYES

szórvány

Domenico Contarini (1659-1675): (1).

leletközlés: ArchÉrt 11. 1877. 161.

MEZŐSZOPOR (*Soporu de Cîmpie, Románia*)

záródás: 1444

összesen: 54 aranyérme

aranydukát: Magyarország (53), Velence (1)

Michele Steno (1400-1413): (1).

MNM ÉT: 285B/1916

leletközlés: NK 16. 1917. 126.

NAGYBÁNYA (*Baia Mare, Románia*)

záródás: 1613

összesen: 984 aranyérme

aranydukát: Erdély (518), Magyarország (307), Ausztria (2), Csehország (8), Karintia (6), Tirol (2), Salzburg (5), Poroszország (5), Boroszló (1), Münsterberg – Oels (2), Lengyelország (10), Danzig (4), Geldern (12), Utrecht (13), Holland (1), Oberyssel (7), Zeeland (3), Westfriesland (10), Campen (4), Daventer (2), Zwolle (1), Firenze (1), Modena (1), Párma (2), Savoya (1), Velence (16), Oszmán Birodalom (38)

Lorenzo Priuli (1556-1559): (2). Pietro Loredano (1567-1570): (3). Alvise Mocenigo (1570-1577): (1).

Nicolò da Ponte (1578-1585): (3). Pasquale Cicogna (1585-1595): (7).
leletközlés: CHIRILĂ-BANDULA 1966.

NAGYVÁRAD (*Oradea, Románia*)

záródás: 1597

összesen: 31 arany- és 243 ezüstérme
aranydukát: Magyarország (1), Erdély (1), Németalföld (1), Velence (1), Oszmán Birodalom (27)
megjegyzés: a kibocsátónkénti megoszlás nem ismeretes

leletközlés: CN 1. 1978. 91.; MURGESCU 1996, 338.

ORAHOVICA (*Orahovica, Horvátország*)

záródás: 1689

összesen: x

aranydukát: Velence (4)

Domenico Contarini (1659-1675): (2). Nicolò Sagredo (1675-1676): (1). Alvise Contarini (1676-1684): (1).
megjegyzés: „XVII. századi pénzeket letek, köztük az 1630-89 közti időben vert grossetik, XIV. Lajos francia 12-esei, Honore II. Grimaldi mona-
koi luiginijai ... IV. Fülöp flandriai tallérja, I. Lipót cseh garasa és egy kis török pénz érdemel említést.”⁵⁷

leletközlés: NK 5. 1906. 155.

PANCSOVA (*Pančevo, Szerbia*)

záródás: 1718

összesen: 10 aranyérme

aranydukát: Velence (1), Oszmán Birodalom (9)

Alvise Contarini (1676-1684): (1).

MNM ÉT: 112/1888

PÉCS – BÁNYATELEP

záródás: 1580

összesen: 87 érme, ebből 80 arany

aranydukát: Magyarország (38), Erdély (1), Csehország (1), Karintia (2), Spanyolország (1), Velence (3), Oszmán Birodalom (33)

Francesco Donato (1545-1553): (1). Lorenzo Priuli (1556-1559): (2).

megjegyzés: az egyik Lorenzo Priuli-dukát hamis
MNM ÉT: 65/1936

leletközlés: NK 41. 1942. 68.; GERELYES 2005.

PÉCS – DÉRYNÉ (MA: MÁRIA) UTCA 16.

záródás: 1699

összesen: 71 aranyérme

aranydukát: Magyarország (16), Velence (44), Oszmán Birodalom (9), külföldi (2)

Alvise Mocenigo (1570-1577): (1). Pasquale Cicogna (1585-1595): (1). Marino Grimani (1595-1605): (1). Antonio Priuli (1618-1623): (2). Francesco Erizzo (1631-1646): (3). Francesco Molin (1646-1655): (4). Carlo Contarini (1655-1656): (2). Bertucci Valier (1656-1658): (2). Giovanni Pesaro (1658-1659): (1). Domenico Contarini (1659-1675): (11). Nicolò Sagredo (1675-1676): (1). Alvise Contarini (1676-1684): (12). Marcantonio Giustinian (1684-1688): (3).

leletközlés: közöletlen, Nagy Balázs szíves közlése

PÉCS – SALLAI UTCA (MA: FERENCESEK UTCÁJA), FERENCES TEMPLOM

szórvány

összesen: 3 aranyérme

aranydukát: Velence (3)

Francesco Erizzo (1631-1646): (1). Francesco Molin (1646-1655): (1). Francesco Morosini (1688-1694): (1).
leletközlés: közöletlen, Nagy Balázs szíves közlése

PÉCS – SZÉCHENYI TÉR

záródás: 1540

összesen: 7 aranyérme

aranydukát: Magyarország (2), Velence (4), Oszmán Birodalom (1)

Francesco Foscari (1423-1457): (1). Andrea Gritti (1523-1539): (2). Pietro Lando (1539-1545): (1).

leletközlés: közöletlen, Nagy Balázs szíves közlése

POLA

záródás: 1685

összesen: 322 érme, ebből 12 arany

aranydukátok: Westfriesland (1), Velence (11)

Girolamo Priuli (1559-1567): (1). Francesco Erizzo (1631-1646): (2). Francesco Molin (1646-1655): (1). Giovanni Pesaro (1658-1659): (1). Domenico Contarini (1659-1675): (1). Alvise Contarini (1676-1684): (2). Marcantonio Giustinian (1684-1688): (2).

MNM ÉT: 159B/1909

leletközlés: NK 8. 1909. 140.

POZSONY (*Bratislava, Szlovákia*)

záródás: 1430

összesen: 131 aranyérme

aranydukát: Magyarország (115), Burgundia (1), Nürnberg (1), Velence (7)

noble: Anglia (7)

Lorenzo Celsi (1361-1365): (1). Antonio Venier (1382-1400): (3). Tomaso Mocenigo (1414-1423): (1). Francesco Foscari (1423-1457): (2).

MNM ÉT: 385/1905

leletközlés: NK 5. 1906. 139.; NMS 2, 76.

⁵⁷ NK 5. (1906), p. 155.

PUSZTAFOGACS

záródás: 1593

összesen: 11 aranyérme

aranydukátok: Magyarország (1), Salzburg (1), Velence (3), Oszmán Birodalom (6)

Alvise Mocenigo (1570-1577): (1). Nicolò da Ponte (1578-1585): (1). Pasquale Cicogna (1585-1595): (1).

MNM ÉT: 31/1879

PÜSPÖKNÁDASD

szórvány

Domenico Contarini (1659-1675): (1).

leletközlés: ArchÉrt 9. 1875. 123.

SIKLÓS I.

záródás: 1454

összesen: 20 aranyérme

aranyolidus: Bizánc (1)

aranydukát: Magyarország (18), Velence (1)

Francesco Foscari (1423-1457): (1).

MNM ÉT: 192/1879

SIKLÓS II.

szórvány

Francesco Erizzo (1631-1646): (1).

leletközlés: közöletlen, Nagy Balázs szíves közlése

SOMOGYVÁR

ásatás

Antonio Venier (1382-1400): (1).

leletközlés: BAKAY 2011, 338., valamint Varga Máté (Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár) szíves szóbeli közlése

SZABADKA I. (*Subotica, Szerbia*)

záródás: 1595

összesen: 297 érme, ebből 33 arany

aranydukát: Magyarország (1), Erdély (1), Ausztria (2), Karintia (2), Tirol (1), Salzburg (1), Danzig (1), Oberyssel (1), Geldern és Oberyssel (2), Westfriesland (1), Friesland és Seeland (2), Toscana (6), Velence (6), Oszmán Birodalom (6)

Alvise Mocenigo (1570-1577): (1). Nicolò da Ponte (1578-1585): (1). Pasquale Cicogna (1585-1595): (4).

MNM ÉT: 298/1902

leletközlés: NK 1. 1902. 47.

SZABADKA II. (*Subotica, Szerbia*)

záródás: 1683

összesen: 3 aranyérme

aranydukát: Velence (3)

Antonio Priuli (1618-1623): (1). Domenico Contarini (1659-1675): (1). Alvise Contarini (1676-1683): (1).

MNM ÉT: 46A/1908

leletközlés: NK 7. 1908. 122.

SZEGED – VÁR

záródás: 1684 (?)

összesen: „több száz velencei arany”

Pasquale Cicogna (1585-1595): (1). Carlo (1655-1656) és/vagy Domenico (1659-1675) és/vagy Alvise Contarini (1676-1684), valamint Francesco Erizzo (1631-1646) és Bertucci Valier (1656-1658): (7).

leletközlés: NK 11. 1912. 12.

SZÉKESFEHÉRVÁR – BAZILIKA

ásatás

Domenico Contarini (1659-1675): (1).

leletközlés: GEDAI 1972, 196.

SZÉKESFEHÉRVÁR – BANK UTCA

záródás: 1566 (?)

összesen: 16 érme, ebből 15 arany

aranydukát: Velence (2), Oszmán Birodalom (13)

Andrea Gritti (1523-1538): (2).

MNM ÉT: 263/1932

leletközlés: GEDAI 1972, 196.

SZÖRÉNYVÁR (*Drobeta – Turnu Severin, Románia*)

ásatás

Francesco Foscari (1423-1457): (1).

leletközlés: SCN 1. 1957. 176.

TEMESVÁR (*Timișoara, Románia*)

záródás: 1700 körül (?)

összesen: 16 aranyérme

aranydukát: Velence (12), Oszmán Birodalom (4)

megjegyzés: a kibocsátónkénti pontos megoszlás nem ismeretes

leletközlés: BERKESZI 1907, 42.

TIHANY

záródás: 1557/1566

összesen: 9 aranyérme

aranydukát: Magyarország (4), Erdély (1), Velence (2), Oszmán Birodalom (1)

Francesco Donato (1545-1553): 1. Marcantonio Trevisan (1553-1554): 1.

MNM ÉT: Lelt. 33/1928, Lelt. 29/1929

leletközlés: NK 32-33. 1933-1934. 95.; VMMK 1. 1963. 158.; VMMK 6. 1967. 91.; MRT 2. 199.

TOLKA (*valószínűleg Told*)

záródás: 1687

összesen: 65 pénzérme, ebből 3 arany

aranydukát: Magyarország (1), Holland (1), Velence (1)

Francesco Erizzo (1631-1646): (1).
MNM ÉT: 23/1879

TOLNA

záródás: 1599 (?)

összesen: 68 aranyérme

aranydukát: Magyarország (9), Csehország (4), Velence (12), Oszmán Birodalom (44)

Girolamo Priuli (1559-1567): (2). Alvise Mocenigo (1570-1577): (3). Nicolò da Ponte (1578-1585): (1). Pasquale Cicogna (1585-1595): (5). Marino Grimani (1595-1606): (1).

MNM ÉT: 233/1908

leletközlés: NK 7. 1908. 118.

TÓBA (*Toba, Szerbia*)

záródás: ?

összesen: 80 aranyérme

aranydukát: Magyarország (x), Velence (y), Oszmán Birodalom (z)

megjegyzés: „Úgy hírlik, hogy Torontál megyében a tábai (!) uradalomban az utóbbi 3-4 év folyamán pár száz darab török, velenczei, stb. arany-pérez került ki a hantok alól.”⁵⁸

leletközlés: BERKESZI 1907, 43.; NK 8. 1909. 144.

ÚJFEHÉRTÓ

záródás: 1684

összesen: 261 aranyérme

aranydukát: Magyarország (132), Erdély (8), Ausztria (6), Csehország (5), Augsburg (12), Bamberg (1), Bajorország (1), Brandenburg-Ansbach (4), Brandenburg-Bayreuth (2), Brandenburg-Preußen (2), Braunschweig-Wolfenbüttel (2), Bréma (1), Hamburg (16), Köln (1), Lübeck (221), Mainz (6), Nürnberg (11), Salzburg (26), Strasbourg (1), Württemberg (1), Német Lovagrend (1), Lengyelország (2), Danzig (4), Thorn (1), Zürich (1), Svédország (3), Utrecht (1), West-Friesland (4), Velence (4)

Marino Grimani (1595-1606): (2). Antonio Priuli (1618-1623): (2).

leletközlés: TÓTH-ULRICH 2007.

VAJDAHUNYAD – VÁR (*Hunedoara, Románia*)

szórvány

Francesco Foscari (1423-1457): (1).

leletközlés: ArchÉrt 2. 1869. 17.

VESZPRÉM – VÁR

záródás: kb. 1564-1600 között

összesen: x érme, ebből 49 arany

aranydukát: Erdély (1) Velence (28), Oszmán Birodalom (11)

Leonardo Loredan (1501-1521), Andrea Gritti (1523-1538), Francesco Donato (1545-1553), Marc Antonio Trevisan (1553-1554), Francesco Venier (1554-1556), Lorenzo Priuli (1556-1559), Griolamo Priuli (1559-1567).

leletközlés: VMMK 1. 1963. 159. (hivatkozással korábbi, 19. századi – az Archaeológiai Értesítőben megjelent – közleményre: „AÉ. 1870/1871. 303. és 322. – AÉ. 1871. 17.”), MRT 2. 231.

VILLÁNY

szórvány

Marcantonio Giustinian (1684-1688): (1).

leletközlés: közöletlen, Nagy Balázs szíves közlése

VISEGRÁD – PALOTA

ásatás

Andrea Dandolo (1343-1354): (1). Michele Steno (1400-1413): (1). Andrea Gritti (1523-1539): (2).

leletközlés: HUSZÁR 1966, 12-14.

VISNYESZÉPLAK

záródás: 1651

összesen: 11 aranyérme

aranydukátok: Magyarország (2), Salzburgi érsekség (1), Hollandia (7), Velence (1)

Lorenzo Priuli (1556-1559): (1).

leletközlés: közöletlen, Varga Máté (Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár) szíves szóbeli közlése

ZOMBOR (*Sombor, Szerbia*)

záródás: 1701

összesen: 7 aranyérme

aranydukátok: Magyarország (1), Csehország (1), Hollandia (1), Svédország (1), Velence (3)

Nicolò da Ponte (1578-1585): (1). Francesco Molin (1646-1655): (1). Marcantonio Gustinian (1684-1688): (1).

MNM ÉT: 127B/1911

leletközlés: NK 11. 1912. 19.

⁵⁸ NK 8. (1909), p. 144.

IRODALOMJEGYZÉK

- BAKAY 2011
BARTAL 1901
BENCZE 2002
BERKESZI 1907
BESZÉDES 1999
BUZA 2001
BUZÁS 2010
BTO III
CHIRILĂ-BANDULA 1966
CNI VII
CNI VIII
DRH I
EICKHOFF 2010
FEKETE-NAGY 1986 [1974]
FODOR 2001
GEDAI 1972
GERELYES 2005
- BAKAY Kornél: Somogyvár. Szent Egyed-monostor. Budapest, 2011.
Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis Regni Hungariae. Jussu et auxiliis Academiae Litterarum Hungaricae condidit Antonius Bartal. Lipcse – Budapest, 1901.
BENCZE Zoltán: Török emlékek régészeti kutatása Budán az 1990-es években. In: Gerelyes Ibolya – Kovács Gyöngyi (szerk.) A hódoltság régészeti kutatása. A Magyar Nemzeti Múzeumban 2000. május 24-26. között megtartott konferencia előadásai. Budapest, 2002. p. 51-58. (Opuscula Hungarica, 3)
BERKESZI István: Délmagyarország emléletei. Temesvár, 1907.
BESZÉDES József: Adatok az 1599. évi „tolnai” csata lokalizálásához. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve 21. (1999), p. 271-292.
BUZA János: A magyar és a török dukát árfolyama a 16. század közepén. Századok 135. (2001), p. 890-906.
BUZÁS Gergely: A visegrádi királyi palota története. In: Buzás Gergely – Orosz Krisztina (szerk.) A visegrádi királyi palota. Budapest, 2010. p. 11-105.
Kumorovitz L. Bernát (összeáll.) Budapest történetének okleveles emlékei 3. (1382-1439). Budapest, 1987.
CHIRILĂ, Eugen – BANDULA, Octavian: Tezaurul monetar de la Baia Mare. Baia Mare, 1966.
Corpus Nummorum Italicorum. Primo tentativo di un Catalogo Generale delle monete medievali e moderne coniate in Italia o da italiani in altri paesi. Volume 7. Veneto. (Venezia – Parte I – Dalle origini a Marino Grimani.) Roma, 1915.
Corpus Nummorum Italicorum. Primo tentativo di un Catalogo Generale delle monete medievali e moderne coniate in Italia o da italiani in altri paesi. Volume 8. Veneto. (Venezia – Parte II – Da Leonardo Donà alla chiusura della zecca.) Roma, 1917.
Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns. 1301-1457. Collectionem manuscriptam Francisci Döry additamenti auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai. Budapest, 1976. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici, 2. Fontes 11.)
EICKHOFF, Ekkehard: Velence, Bécs és a törökök. A nagy átalakulás Délkelet-Európában (1645-1700). Budapest, 2010. (az 1970-ben megjelent mű 2008-as német nyelvű, átdolgozott kiadásának fordítása)
FEKETE Lajos – NAGY Lajos: Budapest története a török korban. Budapest, 1986. [Különlenyomat a Budapest története 2. kötetéből (Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején. Szerkesztette Gerevich László és Kosáry Domokos. Budapest, 1974.) (Megjelenik Buda visszafoglalásának 300. évfordulója alkalmából)]
FODOR Pál: A temesvári vilájet a török hódoltságban. In: Fodor Pál, A szultán és az aranyalma. Tanulmányok az oszmán-török történelemről. Budapest, 2001. p. 279-295. (Eredetileg megjelent: Lengvári István (szerk.), In memoriam Barta Gábor. Tanulmányok Barta Gábor emlékére. Pécs, 1996. 195-208.)
GEDAI István: Székesfehérvár közép- és törökkori pénzletei. In: Kralovánszky Alán (szerk.) Székesfehérvár Évszázadai 2. Középkor. Székesfehérvár, 1972. p. 191-198.
GERELYES Ibolya: A Pécs-Bányatelepi XVI. századi kincslelet. Communicationes Archaeologicae Hungariae 2005. p. 587-594.

- GÖKBILGIN 1977 GÖKBILGIN, Tayyib: Székesfehérvár 1543. évi elfoglalása és a magyarországi török fennhatóság kérdéséről. In: Kralovánszky Alán (szerk.) Székesfehérvár Évszázadai 3. Török kor. Székesfehérvár, 1977. p. 37-39.
- GYÖNGYÖSSY 2004 GYÖNGYÖSSY Márton: Altin, akcse, mangir... Oszmán pénzek forgalma a kora újkori Magyarországon. Budapest, 2004.
- GYÖNGYÖSSY 2007 GYÖNGYÖSSY Márton: Magyar vonatkozások egy kora újkori török aranypénzleletben (Istanbul-Lâleli, Mesih Paşa Caddesi). In: Ujváry Zoltán (szerk.) Az Alföld vonzásában. Tanulmányok a 60 esztendő Novák László Ferenc tiszteletére. Nagykőrös – Debrecen, 2007. p. 15-20. (Acta Musei de János Arany Nominati, 12.)
- HUSZÁR 1958 HUSZÁR Lajos: A budai várpalota ásatásainak éremleletei II. Budapest Régiségei 18. (1958), p. 449-453.
- HUSZÁR 1965 HUSZÁR, Lodovico: La circolazione della moneta italiana nel bacino dei Carpazi. In: Congresso internazionale di numismatica. Roma 11-16 settembre 1961. Vol. 2. Atti. Roma, 1965. p. 665-674.
- HUSZÁR 1966 HUSZÁR Lajos: Visegrád történeti emlékei az éremleletek tükrében. Műemlékvédelem 10. (1966), p. 9-16.
- HUSZÁR 1975 HUSZÁR Lajos: Habsburg-házi királyok pénzei. 1526-1657. Corpus Nummorum Hungariae 3/1. Budapest, 1975.
- HUSZÁR 1989 [1971] HUSZÁR Lajos: Pénzforgalom és pénzürtékviszonyok Sopornban. In: Dányi Dezső – Zimányi Vera (szerk.) Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig. Budapest, 1989. p. 23-61. (Első megjelenés: Századok 105. (1971), p. 1150-1184.)
- JÁSZAY 1990 JÁSZAY Magda: Velence és Magyarország. Egy szomszédság küzdelmes története. Budapest, 1990.
- KOVÁTS 1904 KOVÁTS Ferenc: Velencei dukátus (arany) árfolyama Pozsonyban 1443-1455. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 11. (1904), p. 158-159.
- KUBINYI 1957 KUBINYI András: A kincstári személyzet a XV. század második felében. Tanulmányok Budapest Múltjából 12. (1957), p. 25-49.
- KUBINYI 1959 KUBINYI András: Budai kereskedők udvari szállításai a Jagelló-korban. Budapest Régiségei 19. (1959), p. 99-119.
- KUBINYI 1994 KUBINYI András: Buda és Pest szerepe a távolsági kereskedelemben a 15-16. század fordulóján. Történelmi Szemle 36. (1994), p. 1-52.
- KUBINYI 1998 KUBINYI András: A későközépkori magyar-nyugati kereskedelmi kapcsolatok kérdése. In: Tusor Péter (szerk.) R. Várkonyi Ágnes Emlékkönyv születése 70. évfordulója ünnepére. Budapest, 1998. p. 109-117.
- LLMAH III Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae. Volumen 3. D-E. Budapest, 1992.
- LLMAH IV Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae. Volumen 4. F-H. Budapest, 1993.
- MAROSI-NAGY 1985 MAROSI Endre – NAGY László: Habsburg- és törökellenes harcok. In: Borus József (szerk.) Magyarország hadtörténete 1. A honfoglalástól a kiegyezésig. (Magyarország hadtörténete két kötetben, második, javított kiadás) Budapest, 1985. p. 181-336.
- MNYTESZ I A Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1. A-Gy. Budapest, 1967.
- MRT 2 ÉRI István – KELEMEN Márta – NÉMETH Péter – TORMA István: Veszprém megye régészeti topográfiája. A veszprémi járás. Budapest, 1969. (Magyarország Régészeti Topográfiája 2.)
- MT 3 PACH Zsigmond Pál (főszerk.) Magyarország története 1526-1686. Budapest, 1987. (Magyarország története tíz kötetben 3.)²
- MURGESCU 1996 MURGESCU, Bogdan: Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea. București, 1996. (Colecția „Băncii Naționale”)

- NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ 1948 NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela: Košický poklad. Nález zlatých mincí 15. – 17. století v Košicích r. 1935. Praha, 1948. (Acta Musei Nationalis Pragae Volumen 3. – A – Historia)
- PAMUK 2000 PAMUK, Şevket: A Monetary History of the Ottoman Empire. Cambridge, 2000. (Cambridge Studies in Islamic Civilization)
- PICKL 1992 PICKL, Othmar: Die Stellung der Steiermark im europäischen Fernhandel vom 13. bis zum 17. Jahrhundert. In: Hausman, Robert, Pickl, Othmar (Hrsg.) 800 Jahre Steiermark und Österreich 1192-1992. Der Beitrag der Steiermark zu Österreichs Größe. Graz, 1992. p. 167-212.
- RÓMER 1873 RÓMER Flóris: A régi Pest. Történeti tanulmány. Budapest, 1873.
- S. LOVAG-T. NÉMETH 1974 S. LOVAG Zsuzsa – T. NÉMETH Annamária: A tolnai XVI. századi kincslelet. Folia Archaeologica 25. (1974), p. 219-246.
- SINKOVICS 1987 SINKOVICS István: Nemzetközi háború kibontakozása a török ellen. In: MT 3, 653-668.
- SPUFFORD 1988 SPUFFORD, Peter: Money and its use in medieval Europe. Cambridge, 1988.
- SZ. HORVÁTH 1977 SZ. HORVÁTH Anna: Istolni Beograd gazdaságtörténeti kérdései. In: Kralovánszky Alán (szerk.) Székesfehérvár évszázadai 3. Török kor. Székesfehérvár, 1977. p. 77-83.
- TEKE 1979 TEKE Zsuzsa: Velencei-magyar kereskedelmi kapcsolatok a XIII-XV. században. Budapest, 1979. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat, 86.)
- TÓTH-ULRICH 2007 TÓTH Csaba – ULRICH Attila: Az újfehértói aranyéremkincs. Budapest, 2007.
- V. SZÉKELY 2005 V. SZÉKELY György: 16. századi aranypénzlelet Karcag határából. Letatadatok az aranypénzek forgalmához a 16. századi Magyarországon. In: Biró Sey Katalin, Buza János, Csoma Mária, Gedai István (szerk.) In memoriam Ludovici Huszár. Budapest, 2005. p. 179-193.
- VARGA 2013 VARGA Máté: Középkori és kora újkori éremleletek Somogy megyében. In: Varga Máté (szerk.) Fialat Középkoros Régészek IV. Konferenciájának Tanulmánykötete. A Kaposváron 2012. november 22-24. között megrendezett Fialat Középkoros Régészek IV. Konferenciájának tanulmányai. Kaposvár, 2013. 2p. 39-250. (A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Közleményei, 2.)
- WILSKI 1995 WILSKI, Hans: Countermarks on Ottoman Coins. Gütersloh, 1995.
- ZOZULÁKOVÁ 1997 ZOZULÁKOVÁ, Katarína: The Golden treasure of Košice. [Košice, 1997.]
- ZSO I Zsigmondkori Oklevéltár 1. (1387-1399) Összeállította Mályusz Elemér. Budapest, 1951. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai 2. Forráskiadványok, 1.)
- ZSO II Zsigmondkori Oklevéltár 2/1. (1400-1410). Első rész. (1400-1406) Összeállította Mályusz Elemér. Budapest, 1956. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai 2. Forráskiadványok, 3.); Zsigmondkori Oklevéltár 2/2. (1400-1410) Második rész. (1407-1410) Összeállította Mályusz Elemér. Budapest, 1958. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai 2. Forráskiadványok, 4.)
- ZSO V Zsigmondkori Oklevéltár. 5. (1415-1416). Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1997. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai 2. Forráskiadványok, 27.)
- ZSO VI Zsigmondkori Oklevéltár. 6. (1417-1418). Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1999. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai 2. Forráskiadványok, 32.)

LA CIRCOLAZIONE DEL DUCATO VENEZIANO IN UNGHERIA (1389-1718)

Nell'Ungheria del Basso Medioevo e della prima età moderna lo zecchino non rappresentò la moneta più rilevante. I reperti conosciuti oggi di questi, nascosti durante poco più di trecento anni, ritrovati in 70 scavi (in realtà 69, perchè gli scavi di Visegrád sono stati considerati due volte) contenevano solo 494+x ducati veneziani. Questa non è una quantità da sottovalutare, ma paragonandola alla moltitudine del fiorino d'oro ungherese nascosta nello stesso periodo - solo nel reperto di Kassa/Košice, nascosto verso la fine del periodo, sono rinvenuti 1181 (!) ducati ungheresi - possiamo avere una chiara indicazione circa il ruolo del ducato veneziano in quel mondo monetario. Lo zecchino, non considerando che fu la valuta principale in de-

terminati scambi commerciali esteri e la moneta gradita dai conquistatori turchi, per la popolazione ungherese non rappresentò un importante strumento di tesaurizzazione a lungo termine, al contrario della moneta d'oro locale che nel corso di quei tre secoli, grazie alla sua indiscussa buona qualità, mantenne un primato assoluto tra le monete d'oro. L'oro di Venezia quindi pur essendo un attraente mezzo di pagamento nell'Ungheria dell'epoca non riuscì mai a superare il fiorino d'oro ungherese né quello transilvano. Si inseriscono in questo quadro storico i quattro zecchini della prima età moderna trovati negli scavi sul terreno del Museo di storia militare nel castello di Buda (1987-1990) di cui analisi numismatica si trova nell'appendice.

FÜGGELÉK

VELENCEI DUKÁTOK

(Bencze Zoltán ásatása a budai várban, Hadtörténeti Múzeum, 1987-1990)

1.

Francesco Molin (1646-1655)

3,48 g, 21,2 mm, 1h

E:/ FRANC MOLINO - S·M·V E N E T - D V X

H:/ SIT·XPE·DAT·Q·TV - REGIS·ISTE·DVCA·

CNI VIII, 79.; t. XI, 10.

Lelt. sz.: 92.6.3.

3.

Alvise Contarini (1676-1684)

3,41 g, 21,5 mm, 4h

E:/ ALOYSIVS·CONT - S·M·V E N E T - D V X

H:/ SIT·XPE·DAT·Q·TV - REGIS·ISTE·DVCA

CNI VIII, 136.; t. XVII, 2.

Lelt. sz.: 92.6.2.

2.

Alvise Contarini (1676-1684)

3,49 g, 21,8 mm, 4h

E:/ ALOYSIVS·CONT - S·M·V E N E T - D V X

H:/ SIT·XPE·DAT·Q·TV - REGIS·ISTE·DVCA

CNI VIII, 136.; t. XVII, 2.

Lelt. sz.: 92.6.1.

4.

Alvise Contarini (1676-1684)

3,46 g, 21,7 mm, 5h

E:/ ALOYSIVS·CONT - S·M·V E N E T - D V X

H:/ SIT·XPE·DAT·Q·TV - REGIS·ISTE·DVCA

CNI VIII, 136.; t. XVII, 2.

Lelt. sz.: 92.6.4.

2. kép. BTM. 92. 6. 1. a-b.

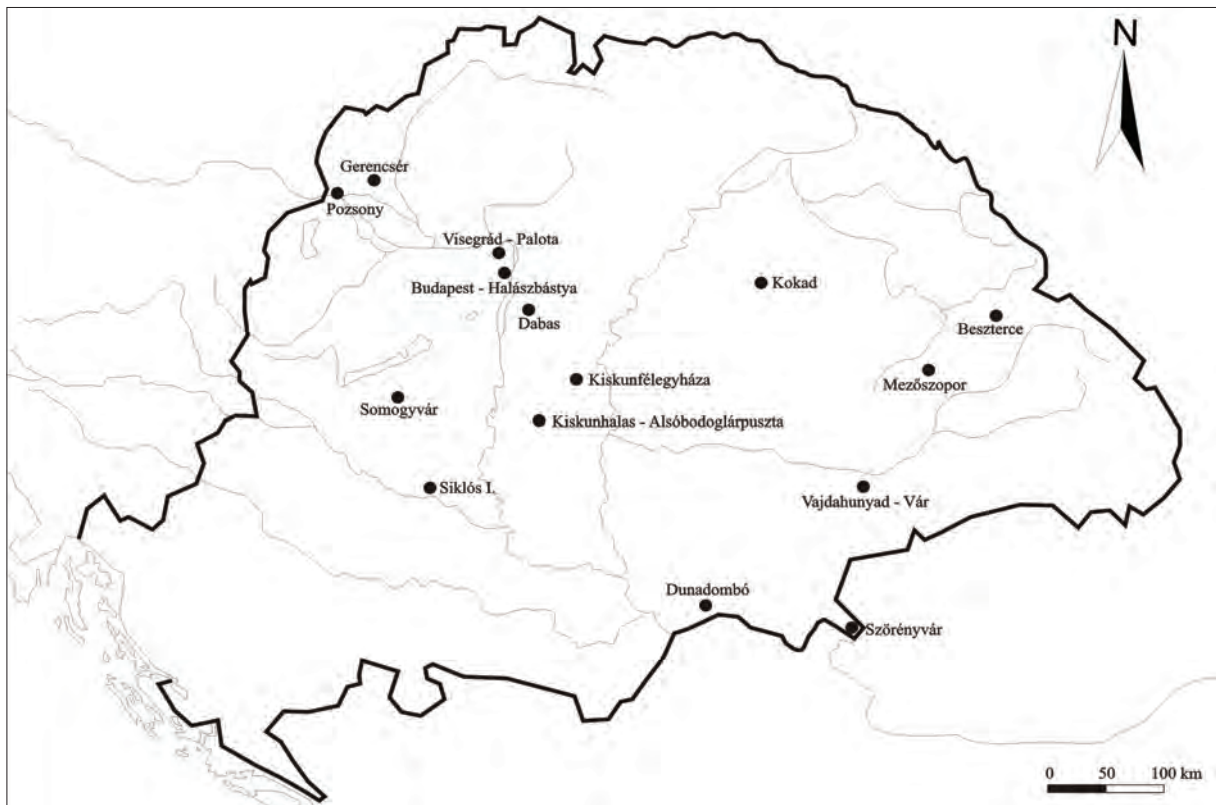
4. kép. BTM. 92. 6. 3. a-b.

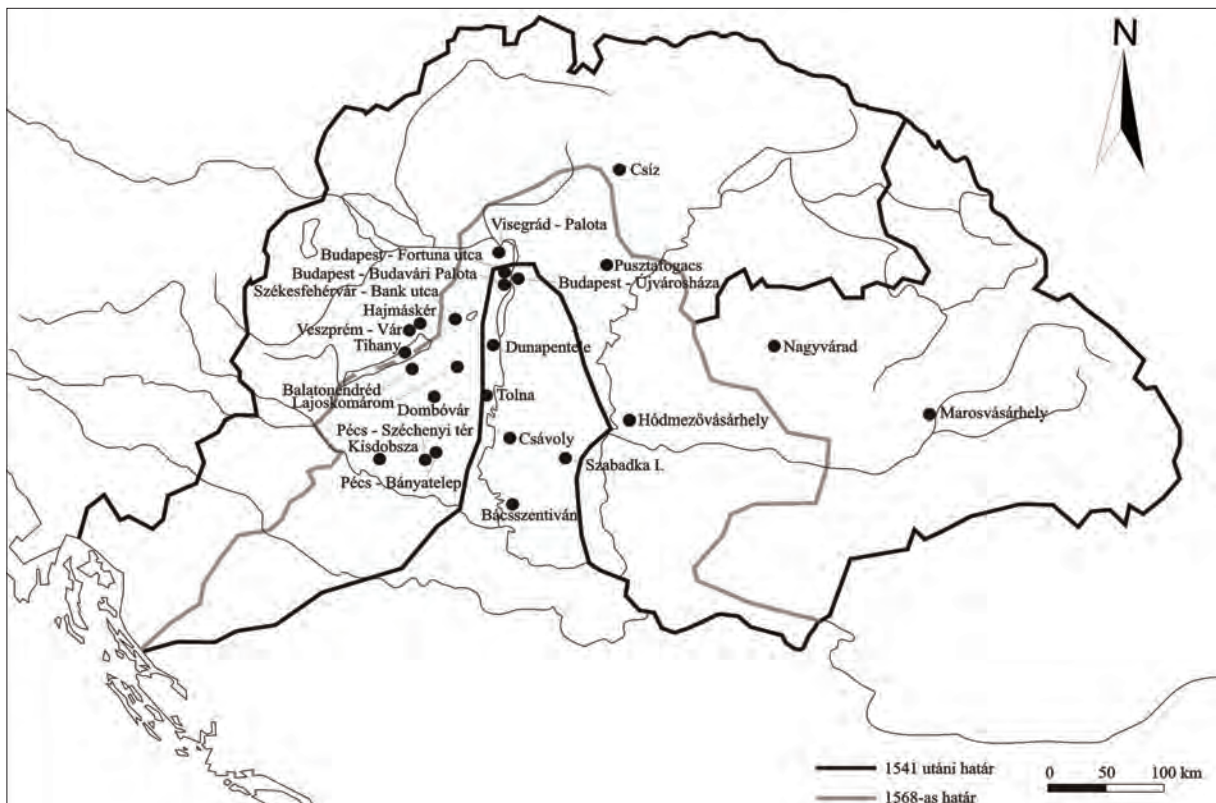
3. kép. BTM. 92. 6. 2. a-b.

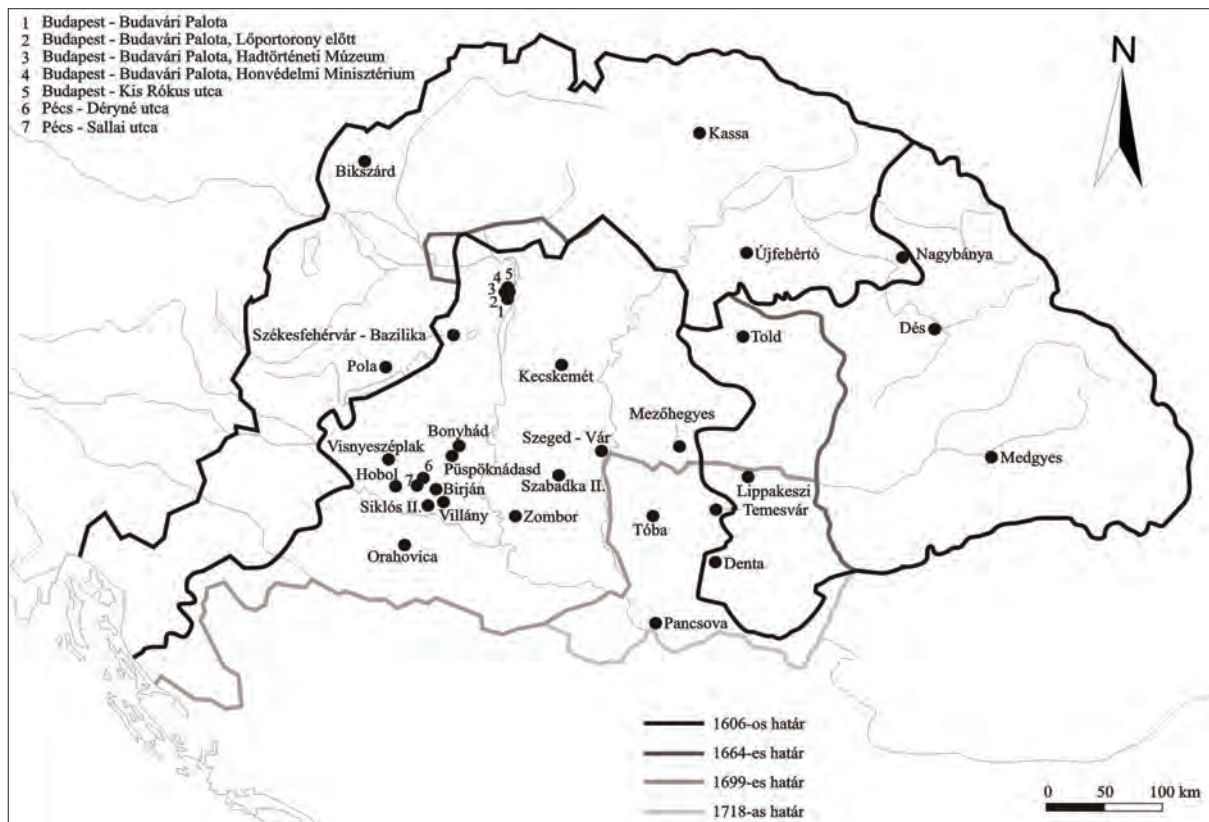
5. kép. BTM. 92. 6. 4. a-b.

1. térkép. Velencei dukátok a késő középkori Magyarországon (1389-1501., rajz: Szilágyi Krisztián Antal)

2. térkép. Velencei dukátok a kora újkori Magyarországon (1527-1599., rajz: Szilágyi Krisztián Antal)

3. térkép. Velencei dukátok a kora újkori Magyarországon (1600-1718., rajz: Szilágyi Krisztián Antal)